

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

**Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΣΤΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟ ΤΩΝ
ΜΗΛΙΩΝ : ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ
ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΕΣ**

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Η. ΣΚΟΥΤΕΡΗΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2025

Σελίδα σκόπιμα κενή

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

**Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΣΤΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟ ΤΩΝ
ΜΗΛΙΩΝ : ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ
ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΕΣ**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική
και Ασφάλεια, στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος**

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Η. ΣΚΟΥΤΕΡΗΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2025

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Αναστάσιος Σκουτέρης, 2025

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή : Αναστάσιος Η. Σκουτέρης

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Η σημασία της ισχύος στον διάλογο των Μηλίων : μια ρεαλιστική ανάλυση και σύγχρονες παραλληλίες.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις
..... [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων : Σπυρίδων Κατσούλας, Επίκουρος Καθηγητής Αμερικανικού Κολεγίου Ελλάδας
[υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Νεάπολις
Πάφος [υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Ευστάθιος Φακιολάς, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου
Νεάπολις Πάφος [υπογραφή]

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται την ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων, με επίκεντρο τον διάλογο Αθηναίων – Μηλίων, στο έργο του Θουκυδίδη για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο. Μέσω του διαλόγου αυτού, που αποτελεί θεωρητικό θεμέλιο για τον πολιτικό ρεαλισμό, αναδεικνύεται η διαχρονική σημασία της ισχύος, καθώς και η σύγκρουση μεταξύ ισχύος και ηθικής. Ο ιστορικός αυτός διάλογος μας δείχνει το τρόπο που διαμορφώνονται οι διεθνείς σχέσεις υπό συνθήκες ασυμμετρίας ισχύος, ανάμεσα στους αδύναμους Μηλίους και την υπερδύναμη της Αθήνας. Ωστόσο, τέτοια παραδείγματα υπήρξαν πολλά ανα τους αιώνες.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η διερεύνηση μιας εναλλακτικής εξέλιξης του διαλόγου μεταξύ Αθηναίων και Μηλίων, όπως αυτός παρουσιάζεται στον Θουκυδίδη. Συγκεκριμένα, τίθεται το ερώτημα: ποιες θα μπορούσαν να είναι οι συνέπειες εάν οι Μήλιοι είχαν επιλέξει να συμβιβαστούν με τους Αθηναίους, αποδεχόμενοι τις προτάσεις τους. Θα μπορούσαν, μήπως, να εξασφαλίσουν την αρχική τους επιβίωση και, μακροπρόθεσμα να αποκομίσουν οφέλη από αυτή την εξέλιξη; Το ζητούμενο είναι να αξιολογηθεί κατά πόσο η σθεναρή, αλλά τελικώς η καταδικασμένη, αντίσταση των Μηλίων μπορεί να χαρακτηριστεί ως στρατηγικά λανθασμένη υπό την οπτική του πολιτικού ρεαλισμού.

Για τον λόγο αυτό, αναλύονται έξι σύγχρονες ιστορικές περιπτώσεις, που αποδεικνύουν την διαχρονικότητα της ρεαλιστικής σκέψης στην διεθνή πραγματικότητα, ενώ ταυτόχρονα εμφανίζονται κάποιες παραλλαγές της περίπτωσης των Μηλίων. Μελετώντας αυτά τα παραδείγματα, μπορούμε να αναρωτηθούμε για το αν θα μπορούσε να υπάρξει μια εναλλακτική εξέλιξη σε αυτόν τον ιστορικό διάλογο, αποφεύγοντας την καταστροφή της Μήλου. Ίσως σε πολλές περιπτώσεις να ενδείκνυται μια υποχώρηση μέσω συμβιβασμού, η οποία να αποδεικνύεται πιο οφέλιμη μακροπρόθεσμα, απότι μια σθεναρή αντίσταση, εφόσον απουσιάζει η ισορροπία ισχύος.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Ο ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΜΗΛΙΩΝ : ΜΙΑ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ (CASE STUDIES)	17
4.1 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ “ΟΧΙ”	17
4.1.1 ΗΠΑ – ΙΡΑΚ (2003)	18
4.1.2 ΡΩΣΙΑ - ΟΥΚΡΑΝΙΑ (2014 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ)	22
4.1.3 ΗΠΑ – ΚΟΥΒΑ (1959 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ)	26
4.2 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ “ΝΑΙ”	30
4.2.1 ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ (ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ)	31
4.2.2 ΑΥΣΤΡΙΑ – ΓΕΡΜΑΝΙΑ (ANSCHLUSS)	36
4.2.3 ΜΑΝΤΖΟΥΡΙΑ – ΚΟΡΕΑ ΚΑΙ ΙΑΠΩΝΙΑ (1931)	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία εστιάζει στον ρεαλισμό που χαρακτηρίζει τις διεθνείς σχέσεις, παίρνοντας ως αφετηρία τον ιστορικό διάλογο μεταξύ Αθηναίων και Μηλίων, όπως παρουσιάζεται στο έργο του Θουκυδίδη : “Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου”. Εκεί αποτυπώνεται για πρώτη φορά η σημασία της ισχύος στις σχέσεις των κρατών, η άποψη ότι ο ισχυρός επιβάλλει τις επιδιώξεις του, ενώ ο αδύναμος τείνει να συμμορφώνεται ανάλογα, καθώς και ότι η ηθική και η δικαιοσύνη δεν έχουν πάντα λόγο ύπαρξης. Ο Θουκυδίδης, ο πρώτος κύριος εκφραστής του ρεαλισμού, μας διδάσκει ότι μερικά χαρακτηριστικά που προέρχονται κυρίως από την φύση του ανθρώπου, παραμένουν αναλλοίωτα στην πάροδο του χρόνου. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε : “οι ισχυροί πράττουν αυτά που τους επιτρέπει η δύναμη τους, ενώ οι αδύναμοι υποχωρούν όσο τους επιβάλλει η αδυναμία τους”. Η ιστορική αυτή ρήση συμπυκνώνει τον πυρήνα του ρεαλισμού, και υποδεικνύει τον χαρακτήρα των διεθνών σχέσεων, ιδίως σε περιόδους κρίσεων, εντάσεων ή και πολέμων. Ο χαρακτήρας των διεθνών σχέσεων θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι δεν αλλάζει, απλά μεταβάλλεται. Η ισχύς είχε και εξακολουθεί να έχει κυρίαρχο ρόλο, κάτι που αποδεικνύεται τρανά παρακολουθώντας την έκβαση των γεωπολιτικών εξελίξεων στις μέρες μας.

Στην εργασία αυτή γίνεται σταδιακή προσέγγιση του θέματος, με διαμόρφωση των κεφαλαίων. Στο Κεφάλαιο 2 γίνεται θεωρητική αναφορά στον ρεαλισμό, αναλύοντας τις θεωρητικές βάσεις του, καθώς και την σημασία της ισχύος στις διακρατικές σχέσεις. Το επόμενο κεφάλαιο συσχετίζει τον διάλογο των Μηλίων με την σχολή του πολιτικού ρεαλισμού, όπως παρουσιάζεται από τον Θουκυδίδη. Εκεί διαφαίνεται η επιθετική προσέγγιση των Αθηναίων, που γνωρίζοντας την υπέρμετρη ισχύ έναντι του αντιπάλου, επιβάλλουν να κερδίσουν αυτά που επιθυμούν, ενώ απεναντίας οι ασθενέστεροι Μήλιοι, έχοντας αντίληψη της πραγματικότητας, κάνουν επίκληση στην ηθική και την δικαιοσύνη. Ο διάλογος αυτός μας προσδίδει πολλά μηνύματα που αφορούν την έκδηλη φύση του ανθρώπου, την επιθετική συμπεριφορά του και την σημασία του συμφέροντος. Στο Κεφάλαιο 4 γίνεται ανάλυση έξι ιστορικών περιπτώσεων από την σύγχρονη ιστορία, που μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες : στην πρώτη κατηγορία που τα αδύναμα κράτη

συμπεριφέρθηκαν όπως και οι Μήλιοι, δηλαδή αρνήθηκαν την υποταγή, οδηγώντας τους εαυτούς τους σε συνέπειες, ενώ στην δεύτερη κατηγορία, όπου οι “αντίστοιχοι Μήλιοι” συνεργάστηκαν με τον αντίπαλο, και αυτό τους προσέφερε μακροπρόθεσμα οφέλη. Όχι μόνο γλύτωσαν την καταστροφή, αλλά κατάφεραν να ξεπεράσουν την υπάρχουσα κατάσταση και να συνεχίσουν την ανάπτυξη. Τα βασικά κριτήρια επιλογής αυτών των ιστορικών περιπτώσεων ήταν, αφενός η ύπαρξη ξεκάθαρης ανισορροπίας ισχύος μεταξύ των δύο κρατικών δρώντων και, αφετέρου, η έκδηλη πρόθεση του ισχυρότερου να επιβάλλει την βούλησή του στον ασθενέστερο. Μέσω της ανάλυσης αυτών των παραδειγμάτων, αναδεικνύεται ότι η διαφορετική εξέλιξη της κάθε περίπτωσης, επιβεβαιώνει τις εναλλακτικές διακλαδώσεις που θα μπορούσε να έχει ο αυθεντικός διάλογος των Μηλίων, εάν οι συνθήκες ήταν διαφορετικές. Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι οι περιπτώσεις που ερευνήθηκαν δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να μπουν στην ίδια θέση με την Μήλο, καθώς αν και η ιστορία τείνει να επαναλαμβάνεται, καμία ιστορική περίπτωση δεν μπορεί να είναι η ίδια με την προηγούμενη. Η χρονική περίοδος της κάθε περίπτωσης, καθώς και οι διεθνείς συνθήκες που επικρατούσαν, κάνουν το κάθε παράδειγμα διαφορετικό. Επιπλέον, οι έξι ιστορικές περιπτώσεις διαφοροποιούνται από το παράδειγμα του διαλόγου Αθηναίων – Μηλίων ως προς την χρονική τους διάρκεια, γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί από την διαφορετική εξέλιξη της κάθε ιστορικής συγκυρίας και τις εκάστοτε διεθνείς συνθήκες που επικρατούσαν. Να τονιστεί ότι, οι υπό μελέτη περιπτώσεις δεν θεωρούνται ισάξιες ως προς τα μηνύματα που μας δίνουν, ωστόσο μελετώντας τις έξι περιπτώσεις συνολικά, μπορεί να αντιληφθεί κανείς και να αναλογιστεί το ερευνητικό ερώτημα της εργασίας, αν δηλαδή θα μπορούσε ο διάλογος των Μηλίων να είχε εξελιχθεί διαφορετικά. Τέλος, στο Κεφάλαιο 5 παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την διπλωματική αυτή εργασία, έχοντας κάνει μια πλήρη έρευνα και τοποθετώντας την ατομική κρίση για την εξαγωγή των εν λόγω μηνυμάτων που μας προσφέρει από την μία ο διάλογος των Μηλίων του Θουκυδίδη, και από την άλλη η ιστορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Ο ρεαλισμός αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα ρεύματα στον χώρο των διεθνών σχέσεων και της πολιτικής επιστήμης. Η κύρια θέση του υποστηρίζει ότι οι διεθνείς σχέσεις στηρίζονται στην έννοια της ισχύος, σε μια προσπάθεια των κρατών για επιβίωση μέσα σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα, το οποίο στερείται μιας κεντρικής αρχής. Βασικά χαρακτηριστικά της σχολής του ρεαλισμού είναι ότι :

- το κράτος είναι ο κύριος δρών του συστήματος
- η ισχύς στις διάφορες μορφές της (πολιτική, οικονομική, στρατιωτική, διπλωματική κτλ) είναι το μέσον με το οποίο τα κράτη επιτυγχάνουν τους στόχους τους
- το εθνικό συμφέρον είναι ο κύριος σκοπός
- το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από αναρχία, στην οποία κυριαρχεί ο ανταγωνισμός, η προσπάθεια για επιβίωση και περαιτέρω ανάπτυξη. (Α. Ηρακλείδης, 2015α, 43-44).

Οι θεμελιωτές του κλασικού ρεαλισμού, όπως ο Carr (1945) και ο Morgenthau (1993), αντιμετώπιζαν το κράτος ως τον βασικό δρώντα στις διεθνείς σχέσεις, εντός ενός άναρχου διεθνούς συστήματος. Αργότερα, μια νέα προσέγγιση στον ρεαλισμό, με πρωτεργάτη τον Waltz (1979), και γνωστή ως νεορεαλισμός, μετέφερε το επίκεντρο της ανάλυσης από το κράτος στο διεθνές σύστημα. Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίχθηκε ότι το κράτος, προκειμένου να εξασφαλίσει την επιβίωσή του, επιδιώκει την ασφάλεια μέσω της στρατηγικής της εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης. (Φακιολάς, 1999, 82-83)

Ένας από τους πρώτους εκφραστές του ρεαλισμού ήταν ο Θουκυδίδης, σε μια εποχή που η κεντρική μονάδα ήταν η πόλη-κράτος, η οποία αντικαταστήθηκε από το κράτος, μετά την συνθήκη της Βεσφαλίας (1648). Όπως φαίνεται στο έργο του για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, η διεθνής πολιτική καθοδηγείται από έναν ατέρμονο αγώνα για ισχύ, κάτι που προέρχεται από την ανθρώπινη φύση. Από την άλλη, η δικαιοσύνη και το δίκαιο είτε δεν

υπάρχουν καν είτε αναγκάζονται να περιοριστούν, υπακούοντας τον νόμο της ισχύος, που κυριαρχεί στις ανθρώπινες υποθέσεις. (Baylis, Smith, Owens, 2011, 122-123).

Ιδιαίτερα στο πλαίσιο της ρεαλιστικής σκέψης στις διεθνείς σχέσεις, η έννοια της ισχύος κατέχει ιδιαίτερη βαρύτητα. Σύμφωνα με την ρεαλιστική προσέγγιση, οι διεθνείς σχέσεις δεν διέπονται από σταθερούς και δεσμευτικούς κανόνες που να εγγυώνται την διατήρηση της διεθνούς τάξης ή την ειρηνική επίλυση των διαφορών μεταξύ των κρατών (Κουσκουβέλης 2010, 78). Αντιθέτως, το διεθνές σύστημα περιγράφεται ως άναρχο και απρόβλεπτο, όπου κάθε κρατικός δρών επιδιώκει προτίστως την εξυπηρέτηση των εθνικών του συμφερόντων. Τα συμφέροντα αυτά συνδέονται άμεσα με την απόκτηση και τον έλεγχο στρατηγικών πόρων, καθώς και με την ενίσχυση της κρατικής ισχύος σε κρίσιμους τομείς, όπως η οικονομία, ο πληθυσμός και η στρατιωτική δύναμη. Στόχος κάθε κράτους είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος του στο διεθνές σύστημα, προκειμένου να εξασφαλίσει την ασφάλεια και την επιβίωσή του (Ηρακλείδης 2019, 143). Έτσι, η διεθνής πολιτική μετατρέπεται σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Η σύνδεση του ρεαλισμού με την έννοια της ισχύος εντοπίζεται ήδη από τον 5ο αιώνα π.Χ., στον Θουκυδίδη και ειδικότερα στον διάλογο των Μηλίων, όπου αποτυπώνεται η ωμή πραγματικότητα της ισχύος στις διεθνείς σχέσεις. Σε αυτό το απόσπασμα αναδεικνύεται με χαρακτηριστικό τρόπο η ψυχρή εκδοχή του ρεαλισμού : σε συνθήκες άνισης κατανομής ισχύος, η ηθική μπορεί να παραμεριστεί. Την άποψη αυτή υιοθετούν και οι παραδοσιακοί ρεαλιστές, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα κυριαρχούν οι συγκρούσεις και προτεραιότητα για κάθε κράτος αποτελεί το εθνικό του συμφέρον, το οποίο επιτυγχάνεται μέσω της ισχύος. Σε ζητήματα που αφορούν την επιβίωση, την ανάπτυξη και την προάσπιση του συμφέροντος, τα περιθώρια για ηθικούς και νομικούς περιορισμούς είναι περιορισμένα, καθώς το συμφέρον υπερισχύει έναντι άλλων αξιών. Η αντίληψη αυτή εκφράζεται με τον όρο “reason d' etat”, και συνδέεται άμεσα με την Realpolitik, δηλαδή την πολιτική της ισχύος (Ηρακλείδης, 2015β, 3-4). Ο όρος αυτός μπορεί να αποδοθεί στην ελληνική γλώσσα ως “πολιτική του ρεαλισμού” και χαρακτηρίζεται από έμφαση στην ισχύ και το συμφέρον, παραμέριση της ηθικής, όταν αυτή συγκρούεται με τα εθνικά συμφέροντα, ευελιξία που υπαγορεύεται από τις εκάστοτε περιστάσεις και λήψη αποφάσεων βασισμένη στον εκάστοτε συσχετισμό δυνάμεων. Εισήχθη για πρώτη φορά από τον Ludwig von Rochau, Γερμανό πολιτικό του 19ου αιώνα (Haslam, 2002, 168). Στο έργο του «Αρχές της Realpolitik

εφαρμοσμένες στην εθνική συνθήκη των ζητημάτων της Γερμανίας», υποστήριξε ότι οι δυνάμεις που διαμορφώνουν τα κράτη είναι ο βασικός οδηγός κάθε πολιτικού σχεδιασμού. Παρομοίασε τη λειτουργία της ισχύος στο διεθνές σύστημα με το νόμο της βαρύτητας στον φυσικό κόσμο, θεωρώντας ότι η πολιτική διέπεται από αντικειμενικές και απρόσωπες δυνάμεις.

Ενώ η *Realpolitik* αφορά την πρακτική άσκηση πολιτικής βασισμένης στην ισχύ, ο πολιτικός ρεαλισμός αναφέρεται σε θεωρητικό πλαίσιο που εξηγεί τη συμπεριφορά των κρατών στις διεθνείς σχέσεις. Σύμφωνα με αυτόν, τα κράτη επιδιώκουν τα συμφέροντά τους με ρεαλιστικούς όρους, βασιζόμενα κυρίως στην ισχύ. Αντίστοιχα, η *Realpolitik* μπορεί να ιδωθεί ως εφαρμογή των αρχών του ρεαλισμού στην πράξη. Ωστόσο, στο πλαίσιο του νεορεαλισμού, αναλυτές όπως ο Kenneth Waltz εισάγουν μια διαφοροποίηση. Ο Waltz θεωρεί ότι τα κράτη δεν επιδιώκουν την ισχύ για αυτή καθαυτή, αλλά ως μέσο διασφάλισης της επιβιώσής τους σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα (Waltz, 2000: 5–41).

Κατά τον 19ο αιώνα, η ρεαλιστική προσέγγιση άρχισε να συστηματοποιείται μέσω στοχαστών όπως ο Χέγκελ, ο οποίος υποστήριξε ότι βασικός σκοπός κάθε κράτους είναι η επιβίωση και η προώθηση των συμφερόντων του (Meinecke, 1998, 89). Παρόμοιες ιδέες αναπτύχθηκαν και από τον Heinrich von Treitschke, που τόνισε ότι η ενίσχυση των κρατικών μηχανισμών και η κυριαρχία έναντι άλλων κρατών αποτελούν θεμελιώδεις στόχους της εξωτερικής πολιτικής.

Μέσα σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, καθίσταται σαφές ότι ο πολιτικός ρεαλισμός δεν είναι μια σύγχρονη θεωρία, αλλά μια διαχρονική προσέγγιση που εμφανίζεται ήδη από την κλασική αρχαιότητα. Ο Θουκυδίδης μέσω της απεικόνισης της πραγματικότητας των διεθνών σχέσεων κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, και ιδίως κατά τον διάλογο Αθηναίων – Μηλίων, γίνεται πρόδρομος του ρεαλιστικού παραδείγματος. Η ανάλυση του για την σχέση ισχύος και ηθικής – δικαιοσύνης, την στρατηγική της επιβίωσης και την απουσία κεντρικής εξουσίας, συνιστά ένα ακλόνητο θεμέλιο πάνω στο οποίο οικοδομήθηκαν μεταγενέστερες εκδοχές του ρεαλισμού. Για αυτόν τον λόγο, η μελέτη του Θουκυδίδα μας επιτρέπει να κατανοήσουμε καλύτερα τον βαθμό που η ισχύς επηρεάζει τις διεθνείς σχέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΜΗΛΙΩΝ : ΜΙΑ ΠΡΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Ο διάλογος των Μηλίων παρουσιάζεται στα πλαίσια του του 5ου βιβλίου ης ιστορίας του Θουκυδίδη, αναφορικά με τον Πελοποννησιακό Πόλεμο. Στα πλαίσια του, είναι ενδεικτικό ότι αποτυπώνεται με ενάργεια η αντιπαράθεση ανάμεσα στο δίκαιο του ισχυρού έναντι ενός δικαίου που είναι συνδεδεμένο περισσότερο με την ουδετερότητα. Μια ουδετερότητα την οποία εκφράζουν και οι ίδιοι οι Μήλιοι, στα πλαίσια του συγκεκριμένου διαλόγου. Η καταστροφή της Μήλου από τους Αθηναίους, προήλθε από την επιθυμία των τελευταίων να ασκήσουν πιέσεις στους κατοίκους του νησιού, ώστε αυτοί, παρά τις συμμαχικές τους σχέσεις με τους Λακεδαιμονίους να καταστούν μέλη της Αθηναϊκής Συμμαχίας. (Kagan, 2004, 264)

Είναι χαρακτηριστικό, πως στην περίπτωση τους οι Μήλιοι είχαν προσπαθήσει να κρατήσουν μια στάση ουδετερότητας. Εντούτοις όμως, την ίδια στιγμή, παρατηρούμε το στοιχείο της αλαζονείας στην αθηναϊκή συμπεριφορά. Μιας αλαζονείας που οφείλεται στην υπέρτερη αθηναϊκή πολιτική, στρατιωτική και οικονομική δύναμη έναντι των δυνατοτήτων της Μήλου. Οι αθηναϊκές βλέψεις είχαν την προοπτική διασφάλισης του νότιου μετώπου στα πλαίσια της αναμέτρησης με τους Σπαρτιάτες και τους Πελοποννήσιους εκείνη την περίοδο. (Lawrence, 2006, 141)

Η εξασφάλιση ενός τέτοιου μετώπου στο νότιο Αιγαίο, ήταν άλλωστε συναφής σε κάποιο βαθμό και με τους σχεδιασμούς της Αθήνας, ως προς την επερχόμενη εκστρατεία στη Σικελία, που ξεκίνησε το επόμενο έτος. Στα πλαίσια του διαλόγου που παραθέτει ο Θουκυδίδης, οι μεν Μήλιοι υποστηρίζουν την ουδετερότητα, ενώ εκφράζουν την απορία τους, ως προς την διάθεση επιθετικότητας που εκφράζει η Αθήνα, μιας και δεν έχουν ενταχθεί στις πολεμικές επιχειρήσεις του Πελοποννησιακού Πολέμου.

Εν προκειμένω, λένε προς τους Αθηναίους τα ακόλουθα κατά την αρχή περίπου του διαλόγου: *«εκείνο που έρχεται σε αντίφαση με την πρότασή σας είναι η πολεμική προετοιμασίας σας με την οποία τώρα, ευθύς, μας απειλείτε. Βλέπουμε, ότι έρχεστε σαν δικαστές που θα κρίνουν όσα θα ειπωθούν και ότι αν τα νομικά επιχειρήματά μας είναι ισχυρότερα από τα δικά σας, τότε η έκβαση της συζήτησης θα μας οδηγήσει σε πόλεμο, αν δεν ενδώσουμε, ενώ αν μας*

πείσετε θα μας οδηγήσει στην δουλεία». (Θουκυδίδη Ιστορία, μετάφραση Βλάχος). Μια τέτοια επισημάνση εκ μέρους των Μηλίων μπορεί να θεωρηθεί σημαντική, κι αυτό δεδομένου, πως ουσιαστικά οι εν λόγω νησιώτες επισημαίνουν και αποκαλύπτουν ξεκάθαρα τον τρόπο σκέψης των Αθηναίων, ως προς τη σύλληψη των διπλωματικών τους σχέσεων με άλλες κρατικές οντότητες. Πρόκειται για έναν τρόπο σκέψης, που αφορά το στοιχείο της υποταγής εκείνων των κρατικών οντοτήτων που είναι πιο αδύναμες σε μια μεγαλύτερη και ισχυρότερη κρατική οντότητα. Κι αυτό, ενώ συγχρόνως, η προοπτική της εξόντωσης και καταστροφής από την άλλη μεριά, προβάλλεται ως η εναλλακτική λύση, σε περίπτωση που δεν προκύψει η υποταγή.

Εξαρχής εδώ οι Μήλιοι γνωρίζουν τον τρόπο σκέψης των Αθηναίων περί διπλωματικών και διακρατικών σχέσεων. Έναν τρόπο για τον οποίον έχουν γίνει ειδικές αναφορές τόσο από τον Θουκυδίδη, όσο και από τον Μακιαβέλι. Εδώ φαίνεται ξεκάθαρα η προσπάθεια κάθε κράτους να επιβάλλει τα συμφέροντά του, με τα οποία θα εξασφαλίσει μακροπρόθεσμα τη δική του επιβίωση.

Ενδεικτικός είναι ο τρόπος σκέψης των Αθηναίων, όταν οι Μήλιοι τους προσφέρουν την φιλία τους, αντί της προοπτικής του να γίνουν δούλοι τους, μέσω της ένταξης στην Αθηναϊκή Ηγεμονία. Χαρακτηριστικά αναφέρουν : *«Δεν μας βλέπτε τόσο η έχθρα σας, όσο η φιλία σας, που θα ερμηνευόταν σαν τεκμήριο αδυναμίας μας, ενώ το μίσος σας είναι για όσους εξουσιάζουμε, απόδειξη της δύναμής μας».* (Θουκυδίδη Ιστορία, μετάφραση Βλάχος) . Εδώ αναδεικνύεται ξεκάθαρα η κυνική αντίληψη ισχύος που διακατέχει τον ρεαλιστικό τρόπο σκέψης, καθώς στο άναρχο σύστημα δεν έχουν σημασία οι ηθικές αξίες ή οι φιλίες, αλλά η επιβολή της ισχύος για το εθνικό συμφέρον.

Ενδιαφέρουσα είναι η παρακάτω ρήση των Αθηναίων, από την οποία διαπιστώνονται μερικές θεμελιώδεις αρχές του ρεαλισμού : *«πιστεύουμε ότι και οι θεοί και οι άνθρωποι ακολουθούν πάντα έναν απόλυτο νόμο της φύσης, να επιβάλλουν πάντα την εξουσία τους αν έχουν την δύναμη να το πετύχουν. Το νόμο αυτόν ούτε τον θεσπίσαμε, ούτε τον εφαρμόσαμε εμείς πρώτοι. Τον βρήκαμε να έχει ισχύ και πολύ απλά τον ακολουθήσαμε, όπως άλλωστε θα συνεχίσουν να τον ακολουθούν αιώνια όσοι μας διαδεχθούν και ξέρουμε πολύ καλά πως κι εσείς και οποιοσδήποτε άλλος, θα κάνατε ακριβώς τα ίδια αν είχατε τη δύναμή μας».* (Θουκυδίδη Ιστορία, μετάφραση Βλάχος). Εδώ αποτυπώνεται η αποδοχή της ισχύος ως θεμελιώδους αρχής που διέπει τόσο τις διακρατικές σχέσεις όσο και τις σχέσεις μεταξύ θεών.

Είναι ένας νόμος της φύσης που κανείς δεν μπορεί να παρακάμψει. Ταυτόχρονα, με τον λόγο αυτό οι Αθηναίοι προσφέρουν ένα είδος νομιμοποίησης στις πράξεις τους, αφού το μόνο που κάνουν είναι να ακολουθούν την φυσική τάξη πραγμάτων.

Η εφαρμογή ηθικών κανόνων στις διεθνείς σχέσεις θα ήταν εφικτή μόνο σε ένα παγκόσμιο σύστημα όπου δεν θα επικρατούσε η διεθνής αναρχία, αλλά θα υπήρχε μια ανώτατη αρχή με την εξουσία να επιβάλλει κανόνες και να τιμωρεί τις παραβιάσεις τους (Art & Waltz, 1983, 6). Εφόσον όμως μια τέτοια παγκόσμια διακυβέρνηση απουσιάζει, και κανένας διεθνής οργανισμός δεν διαθέτει την ισχύ να επιβάλλει καθολικά την ηθική, τα κράτη αναγκάζονται να φροντίζουν πρωτίστως για την ασφάλεια και τα συμφέροντά τους, χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε μέσο, ακόμη και αν αυτό συγκρούεται με ηθικές αρχές (Ahrens Dorf, 1997, 235).

Η στάση των Αθηναίων στον διάλογο με τους Μηλίους αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας τέτοιας ρεαλιστικής προσέγγισης. Χωρίς ενδοιασμό, προχώρησαν σε μαζικές εκτελέσεις των ανδρών και υποδούλωση των γυναικοπαίδων, προκειμένου να στείλουν ένα ξεκάθαρο μήνυμα ισχύος σε φίλους και εχθρούς. Η πολιτική αυτή δεν είναι συγκυριακή, αλλά αποτελεί συνέχεια μιας ευρύτερης αθηναϊκής αντίληψης για τη δύναμη, που αποτυπώνεται ήδη από την αρχή του Πελοποννησιακού Πολέμου, όπως φαίνεται στο έργο του Θουκυδίδη. Στο πρώτο βιβλίο, οι Αθηναίοι πρέσβεις παρουσιάζουν την ηγεμονία τους ως αποτέλεσμα αναγκαιότητας και όχι επιλογής, αρνούμενοι ότι υπάρχουν αντικειμενικά δίκαιοι κανόνες στις διακρατικές σχέσεις (Ahrens Dorf, 1997, 236).

Η επιχειρηματολογία αυτή προϋποθέτει ότι το κράτος είναι η βασική μονάδα του διεθνούς συστήματος και ότι λειτουργεί ως ορθολογικός δρων, ο οποίος υπολογίζει κινδύνους και ευκαιρίες σε συνθήκες αβεβαιότητας. Κάθε επιλογή εξωτερικής πολιτικής εδράζεται σε μια στάθμιση κόστους-οφέλους, με απώτερο στόχο τη μεγιστοποίηση της ισχύος του (Κουσκουβέλης, 1997, 45). Ωστόσο, ακόμα και αν ένα κράτος ενεργεί στρατηγικά, αυτό δεν σημαίνει πως διαθέτει πάντα πλήρη γνώση των εναλλακτικών του επιλογών — μια παραδοχή που αποτυπώνει τον περιορισμένο ορθολογισμό της κρατικής δράσης.

Επιπλέον, μέσα από την αθηναϊκή ρητορική προβάλλεται μια αντίληψη των διεθνών σχέσεων σύμφωνα με την οποία η ισχύς καθίσταται το βασικό εργαλείο επίτευξης των εθνικών στόχων: εδαφική επέκταση, πολιτική επιρροή, οικονομική κυριαρχία. Ακόμη κι όταν

υφίστανται διεθνείς θεσμοί και κανόνες, αυτοί συχνά εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών δρώντων και δεν επιβάλλονται επί ίσοις όροις (Κώνστας, 1983, 80–89).

Εν ολίγοις, η κεντρική θέση του ρεαλισμού ότι τα κράτη καθορίζουν την εξωτερική τους πολιτική με βάση το εθνικό συμφέρον και την επιδίωξη της ισχύος επαληθεύεται στο διάλογο Αθηναίων–Μηλίων. Το κράτος παρουσιάζεται σχεδόν ως ένα "πρόσωπο" με συγκεκριμένες ανάγκες και προτεραιότητες, που ενεργεί για να εξασφαλίσει την επιβίωση και την ευημερία του. Ωστόσο, ο κλασικός ρεαλισμός πολλές φορές υποθέτει υπερβολικά ορθολογική συμπεριφορά των κρατών, παραγνωρίζοντας το γεγονός ότι ιστορικά, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου ελήφθησαν πολιτικές αποφάσεις με βάση ανορθολογικά ή συναισθηματικά κριτήρια (Κουσκουβέλης, 1997, 47).

Η αθηναϊκή στάση, όπως αποτυπώνεται στον διάλογο, προεικονίζει πολλές από τις θεμελιώδεις θέσεις του ρεαλισμού, ο οποίος εδραιώθηκε αιώνες αργότερα ως ηγεμονική θεωρία διεθνούς πολιτικής. Κατά τον ρεαλισμό, κάθε κράτος προσπαθεί να διαφυλάξει την ασφάλειά του και να προωθήσει τα συμφέροντά του, με αποτέλεσμα να προκύπτει, κατά έναν ειρωνικό τρόπο, μια μορφή τάξης μέσα από την αλληλεπίδραση εγωιστικών και ανταγωνιστικών συμφερόντων (Gilpin, 1981, 226).

Παρά τον έντονα ρεαλιστικό τόνο του έργου, ο Θουκυδίδης δεν απορρίπτει πλήρως την ύπαρξη ηθικών αξιών. Η στάση των Μηλίων δείχνει ότι οι άνθρωποι — και συνεκδοχικά τα κράτη — διατηρούν την τάση να υπακούουν σε ηθικές αρχές, ακόμη κι όταν αυτές συγκρούονται με τη λογική της επιβίωσης. Η αναφορά τους σε θεϊκούς νόμους και σε μια "ανώτερη τάξη πραγμάτων" δείχνει ότι η πίστη στην ηθική, έστω και ως ελπίδα ή πάθος, δεν εξαλείφεται. Όπως τονίζει και ο Ahrens Dorf (1997, 263), τέτοια ιδεώδη μπορεί να είναι ανορθολογικά, αλλά ενυπάρχουν στη φύση του ανθρώπου, επομένως και στην πολιτική δράση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ (CASE STUDIES)

Για να υποστηριχθεί το ερώτημα της εργασίας, αν δηλαδή θα μπορούσαν οι Μήλιοι να υποχωρήσουν στους Αθηναίους και να εξασφαλίσουν την αρχική τους επιβίωση, αποκομίζοντας μακροπρόθεσμα οφέλη από αυτή την εξέλιξη, παρουσιάζονται έξι σύγχρονα ιστορικά παραδείγματα (case studies) που αντικατοπτρίζουν ανάλογες περιπτώσεις ανισορροπίας ισχύος. Στα τρία πρώτα, τα κράτη ή οι ηγέτες που βρέθηκαν στη θέση των «Μηλίων» απέρριψαν τις απαιτήσεις ισχυρότερων δρώντων, με αποτέλεσμα να υποστούν βαριές ή και καταστροφικές συνέπειες. Αντίθετα, στα τρία επόμενα παραδείγματα, παρατηρείται μια θετικότερη έκβαση: οι αδύναμοι δρώντες επέλεξαν να συμβιβαστούν, αποφεύγοντας την άμεση καταστροφή και, σε αρκετές περιπτώσεις, εξασφαλίζοντας μακροπρόθεσμα οφέλη.

4.1 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ “ΟΧΙ”

Οι τρεις πρώτες περιπτώσεις κατατάσσονται, για σκοπούς κατανόησης του ερευνητικού ερωτήματος, στην κατηγορία του “ΟΧΙ”, μιας και τα αντίστοιχα κράτη αποφάσισαν να αρνηθούν οποιαδήποτε μορφή συνεργασίας με τον εχθρό και προτίμησαν την αντίσταση, όπως έπραξαν και οι αρχαίοι Μήλιοι. Οι ιστορικές περιπτώσεις που θα αναλυθούν είναι η περίπτωση της εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ, το 2003, λόγω άρνησης συμβιβασμού των τελευταίων, η σύγκρουση της Ουκρανίας με την γειτονική Ρωσία, κυρίως μετά το 2014 και την εισβολή στην Κριμαία, και τέλος οι σχέσεις Κούβας και ΗΠΑ, από το 1959 έως τις μέρες μας.

Η εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ, το 2003, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα άνισης αντιπαράθεσης, όπου η απόλυτη υπεροχή ισχύος υπερίσχυσε κάθε ηθικού και νομικού περιορισμού. Οι ΗΠΑ προχώρησαν σε στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ, επικαλούμενες την προάσπιση της εθνικής τους ασφάλειας, ενώ ο πραγματικός στόχος ήταν η προώθηση των γεωπολιτικών τους συμφερόντων στην Μέση Ανατολή, αγνοώντας το διεθνές δίκαιο. Από την άλλη πλευρά, το Ιράκ, αρνήθηκε κάθε μορφή συμβιβασμού και τελικά οδηγήθηκε στην κατάρρευση, εξέλιξη που καθιστά την περίπτωση αυτή συγκρίσιμη με εκείνη της Μήλου.

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την κατάρρευση του ενός από τους δύο μεγάλους γεωστρατηγικούς πόλους του Ψυχρού Πολέμου, Η.Π.Α. και Ιράκ είχαν βρεθεί σε τροχιά σύγκρουσης. Ο Πόλεμος του Κόλπου το 1991, που προκλήθηκε από την εισβολή του Σαντάμ Χουσεΐν στο Κουβέιτ, παρουσιάστηκε ως απάντηση στην επιθετικότητα του Ιράκ. Στην πραγματικότητα όμως, αποτέλεσε προοίμιο της μελλοντικής αμερικανικής πολιτικής στη Μέση Ανατολή, που στόχευε στην εξυπηρέτηση στρατηγικών και οικονομικών συμφερόντων, με επίκεντρο τα τεράστια πετρελαϊκά αποθέματα της περιοχής.

Μετά από το τέλος εκείνου του πολέμου, στην ουσία το μεν καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν από την μια μεριά, δεν είχε υποστεί κάποια ιδιαίτερη απώλεια και σε μεγάλο βαθμό θα παρέμενε ανέπαφο. Εν γένει είχε προκύψει για περίπου μια δεκαετία (ειδικά επί εποχής Κλίντον) κατά την οποία είχαν επιβληθεί μεν διεθνείς εμπορικές και οικονομικές κυρώσεις στην χώρα, ενώ ταυτόχρονα δεν έπαυαν στο εσωτερικό της να υφίστανται, έστω έμμεσα και υπογείως, ορισμένες τάσεις διάλυσης. Αυτές οι τάσεις, για παράδειγμα, είχαν εκφραστεί ανέκαθεν εκ μέρους των κουρδικών πληθυσμών στο βόρειο Ιράκ. Πληθυσμών που εν πολλοίς άλλωστε κατά την αμερικανική εισβολή του 2003 στην χώρα είχαν συνταχθεί με το μέρος των Η.Π.Α. εναντίον του καθεστώτος. (Aziz, 2014, 48)

Η περίπτωση της εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα πλήρους ανισορροπίας ισχύος μεταξύ δύο κρατικών δρώντων. Από τη μία πλευρά βρίσκονταν οι Ηνωμένες Πολιτείες, υπερδύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο, με προηγμένα

στρατιωτικά μέσα, τεράστια οικονομική ισχύ, διπλωματικές προσβάσεις και υψηλό επίπεδο τεχνολογικής ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά, το Ιράκ, αν και περιφερειακή δύναμη, παρέμενε περιορισμένων δυνατοτήτων, εξαντλημένο ήδη από τον Πόλεμο του Κόλπου, τις συνεχείς κυρώσεις του ΟΗΕ, και την εσωτερική αποσταθεροποίηση.

Η ασυμμετρία αυτή δεν ήταν μόνο ποσοτική αλλά και ποιοτική: οι ΗΠΑ μπορούσαν να επιβάλλουν την ατζέντα τους, ενώ το Ιράκ είχε ελάχιστα περιθώρια ελιγμών, τόσο διπλωματικά όσο και στρατιωτικά. Επομένως, η διαπραγματευτική ισχύς του Ιράκ ήταν εξαιρετικά περιορισμένη.

Η εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ, ερμηνεύεται ως πράξη επιδίωξης γεωπολιτικών και οικονομικών συμφερόντων, με κύριο στόχο την εξασφάλιση των πετρελαϊκών αποθεμάτων της χώρας. Ωστόσο, αν και ο σκοπός αυτός δεν εκδηλώθηκε επίσημα, ως πρόσχημα και αφορμή για την εισβολή, κρίθηκε η ύπαρξη ενδεικτικών γεγονότων από τις ΗΠΑ, που μαρτυρούσαν την κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής από το Ιράκ. Η εν λόγω αιτιολόγηση δεν βασιζόταν σε κάποιο αποδεικτικό στοιχείο, ωστόσο το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. στις 8 Νοεμβρίου του 2002 θα αποδεχόταν την απόφαση 1411, με την οποία προσφερόταν στο ιρακινό καθεστώς μια τελευταία ευκαιρία αφοπλισμού. Μέσω της απόφασης εξάλλου είχε ενισχυθεί και η εντολή της Επιτροπής Παρακολούθησης και Επαλήθευσης του Ο.Η.Ε., όπως επίσης και του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας, ώστε οποιαδήποτε στιγμή να προβούν σε ελέγχους σε ιρακινό έδαφος. (Sakai, & Marfleet, 2020, 70)

Το ζήτημα της αποτυχίας εκείνη την περίοδο, αναφορικά με την εύρεση όπλων μαζικής καταστροφής στο Ιράκ, τη στιγμή παράλληλα που είχαν διατυπωθεί και κατηγορίες περί σχέσεων εκείνου του καθεστώτος και με ομάδες και οργανώσεις τρομοκρατών, όπως η Αλ Κάϊντα (εδώ θα πρέπει να σημειωθεί πως η Αμερική είχε εισέλθει ήδη στην μετά την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 τρομοκρατική επίθεση στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης με τα σχετικά βιώματα και συναισθήματα να είναι ακόμα πολύ νωπά), θα προξενούσε και εντός των Η.Π.Α., όσο και σε παγκόσμια κλίμακα μια πολύ έντονη διαμάχη. Είναι χαρακτηριστικό πως ο Αμερικάνος πρόεδρος Τζορτζ Μπους και ο τότε στενός του σύμμαχος Βρετανός πρωθυπουργός Τόνι Μπλερ, συνέχιζαν να επιμένουν, ως προς την ύπαρξη όπλων μαζικής καταστροφής, ακόμα και για την πιθανότητα απόκτησης από το Ιράκ πυρηνικών όπλων, χωρίς να υφίσταται η παραμικρή ένδειξη από την μεριά των επιθεωρητών του Οργανισμού

Ηνωμένων Εθνών. Ένα βασικό επιχείρημα των δύο πολιτικών ηγετών του αγγλοσαξονικού άξονα Η.Π.Α. και Ηνωμένου Βασιλείου ήταν το ότι και άλλες χώρες εξάλλου, ανά τον πλανήτη, που ήταν γενικότερα αντίθετες με το ενδεχόμενο μιας στρατιωτικής επέμβασης εναντίον του Ιράκ (όπως η Γαλλία και η Γερμανία) εξέφραζαν αυτούς τους ίδιους φόβους, μήπως δηλαδή το Ιράκ είχε όπλα μαζικής καταστροφής. (Griffin, 2016, 381 - 402)

Ωστόσο, η επίσημη αιτιολόγηση των ΗΠΑ για την εισβολή ήταν διαφορετική. Προβλήθηκε ο ισχυρισμός πως το Ιράκ διέθετε όπλα μαζικής καταστροφής και διατηρούσε δεσμούς με τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως η Αλ Κάιντα. Αυτοί οι ισχυρισμοί, αν και ποτέ δεν τεκμηριώθηκαν, έγιναν αποδεκτοί από το Κογκρέσο και χρησιμοποιήθηκαν ως βάση για το ψήφισμα υπέρ της στρατιωτικής δράσης τον Οκτώβριο του 2002. Τα βασικά επιχειρήματα των ΗΠΑ περιλάμβαναν:

- Την μη συμμόρφωση του Ιράκ με τις αποφάσεις του ΟΗΕ και την παρεμπόδιση των επιθεωρήσεων
- Την φερόμενη κατοχή και πρόθεση απόκτησης όπλων μαζικής καταστροφής, αλλά και την δυνατότητα χρήσης αυτών εντός και εκτός χώρας
- Την εσωτερική καταπίεση και τις βιαιοπραγίες του πληθυσμού από το καθεστώς Χουσεΐν.
- Τις εχθρικές σχέσεις του Ιράκ με ΗΠΑ και Βρετανία, ιδίως μετά το 1991.
- Τις φερόμενες σχέσεις με τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως η Αλ Κάιντα και η υποστήριξη της δράσης τους με διάφορους τρόπους (οικονομική υποστήριξη, φιλοξενία, κτλ)
- Την δέσμευση των ΗΠΑ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας ως παγκόσμια υπερδύναμη
- Τον “Νόμο για Απελευθέρωση του Ιράκ”, που είχε ψηφισθεί στις ΗΠΑ για την ανατροπή του καθεστώτος Χουσεΐν και τον εκδημοκρατισμό της χώρας. (Karar M., 2018, 97)

Αντιθέτως, το Ιράκ, προσπαθώντας να αποφύγει τη στρατιωτική σύρραξη, συνεργάστηκε με τους επιθεωρητές όπλων του ΟΗΕ, αλλά η συνεργασία αυτή δεν στάθηκε ικανή να αναστρέψει την πορεία προς τον πόλεμο. Η διαπραγμάτευση εξελίχθηκε περισσότερο ως προσπάθεια εξεύρεσης προσχήματος για εισβολή, παρά ως αυθεντική επιδίωξη λύσης μέσω

διεθνούς διαμεσολάβησης.. Πολύ ενδιαφέρον εδώ, ειδικά σε σχέση με το ζήτημα περί έκφρασης στοιχείων προερχόμενων από την Σχολή του Ρεαλισμού, ως προς τις διεθνείς σχέσεις, θα πρέπει να θεωρηθεί και το γεγονός πως ουσιαστικά η εισβολή των Αμερικάνων στο Ιράκ την άνοιξη του 2003 έγινε, χωρίς καν να υπάρξει επισήμως η 'άδεια του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. Συγκεκριμένα εδώ, με άλλα λόγια, είναι εμφανές το ότι οι Αμερικάνοι δεν είχαν καν την ανάγκη του να βασιστούν σε διεθνή και υπερεθνικά όργανα, όπως εκείνο του Ο.Η.Ε., προκειμένου να φέρουν εις πέρας τους απώτερους σχεδιασμούς τους.

Η ιστορική απάντηση του Προέδρου Bush, στις 17 Μαρτίου 2003, προς το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν, λίγες μέρες πριν την εισβολή, θυμίζει έντονα το θουκυδιδικό πρότυπο ρεαλιστικής ισχύος, όπως παρουσιάζεται στον διάλογο των Μηλίων. Η αρχή ότι οι ισχυροί πράττουν ό,τι τους επιτρέπει η δύναμή τους, εδώ διαφαίνεται ξεκάθαρα. Συγκεκριμένα, ειπώθηκαν τα εξής: *“Πριν έρθει η ημέρα της φρίκης, αυτός ο κίνδυνος θα εξαλειφθεί. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής έχουν την κυριάρχη εξουσία να χρησιμοποιήσουν βία για την εξασφάλιση της εθνικής τους ασφάλειας.”* (Bush, Μάρτιος 2003). Η επίκληση στο κυρίαρχο δικαίωμα της ασφάλειας αντανακλά στην λογική ότι η επιβίωση και η ισχύς είναι υπεράνω ηθικής ή νομικών περιορισμών. Όπως ο δυνατός επιβάλλει την δύναμή του, έτσι και οι ΗΠΑ μπορούν να επιδείξουν την ισχύ τους, προκειμένου να επιτύχουν τα συμφέροντά τους. Επίσης, όπως οι Αθηναίοι απέρριψαν κάθε έννοια ηθικής και δεν ένιωθαν ένοχοι στους θεούς, έτσι και οι ΗΠΑ δρουν μονομερώς, χωρίς να περιμένουν την συγκατάθεση του ΟΗΕ. Όπως προβάλλεται και από τον Θουκυδίδη, τα νομικά επιχειρήματα έχουν αξία μόνο εφόσον οι αντίπαλοι διαθέτουν ισάξια ισχύ, στην αντίθετη περίπτωση ο αδύνατος δεν μπορεί να σωθεί μονάχα με την επίκλησή του στο δίκαιο (Πλατιάς, 2023, 44)

Αναφορικά με τα αποτελέσματα αυτής της εισβολής, μας ενδιαφέρουν κυρίως αυτά που αφορούν το Ιράκ, μιας και αυτό το κράτος παίζει τον ρόλο της Μήλου, κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο. Έτσι, είχαμε τα εξής αποτελέσματα :

- Κατάρρευση του καθεστώτος Σαντάμ Χουσεΐν, αλλά χωρίς σταθερή μετάβαση σε δημοκρατική διακυβέρνηση.
- Χρόνια πολιτικής αστάθειας, εμφύλιων συγκρούσεων και τρομοκρατίας (π.χ. άνοδος ISIS).
- Τεράστιες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και καταστροφή υποδομών.

- Απώλεια κυριαρχίας και de facto διχοτόμηση περιοχών (Κούρδοι στο βορρά, Σιίτες στο νότο).
- Αποσταθεροποίηση ολόκληρης της περιοχής της Μέσης Ανατολής.

Η περίπτωση της εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 αποτελεί ένα παράδειγμα ρεαλιστικής αντίληψης ισχύος στις διεθνείς σχέσεις, με την ξεκάθαρη άποψη ότι η ισχύς υπερισχύει κάθε νομικού ή ηθικού περιορισμού. Η ανισορροπία ισχύος κατέστησε τη διαπραγμάτευση ουσιαστικά άνευ νοήματος και οδήγησε σε μακροπρόθεσμες αρνητικές συνέπειες για όλους τους εμπλεκόμενους. Το παράδειγμα αυτό αναδεικνύει τα όρια της διεθνούς νομιμότητας, όταν απέναντι βρίσκεται μια παγκόσμια υπερδύναμη με συγκεκριμένα γεωπολιτικά συμφέροντα.

4.1.2 ΡΩΣΙΑ - ΟΥΚΡΑΝΙΑ (2014 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ)

Η κρίση Ρωσίας – Ουκρανίας, με αφετηρία το 2014 και κορύφωση την ρωσική εισβολή του 2022, αποτελεί ένα σύγχρονο παράδειγμα εφαρμογής της ρεαλιστικής θεώρησης των διεθνών σχέσεων, συνιστώντας την δεύτερη υπό μελέτη περίπτωση της εργασίας. Όπως και στον διάλογο των Μηλίων, αναδεικνύεται η σημασία της ισχύος και των γεωπολιτικών συμφερόντων. Η Ρωσία αντιμετωπίζει την Ουκρανία ως μέρος της σφαίρας επιρροής της, εστιάζοντας στην υπεροχή της ισχύος. Από την άλλη, η Ουκρανία, παρότι σαφώς ασθενέστερη, αρνείται τον συμβιβασμό, όπως και οι Μήλιοι. Ωστόσο, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει εδώ η δυτική υποστήριξη, που ενισχύει σημαντικά τις ουκρανικές προσπάθειες, περιορίζει την φθορά και επιβραδύνει την ενδεχόμενη κατάρρευση λόγω ανισορροπίας ισχύος.

Η Ουκρανία βρίσκεται σε παρατεταμένη στρατιωτική αντιπαράθεση με την γειτονική της Ρωσία, από το 2014 και ξανά το 2022 έως σήμερα. Ενδεικτική, μπορεί να θεωρηθεί και η περίπτωση της προσάρτησης της Κριμαίας από την Ρωσία το 2014 στα πλαίσια μιας «ειδικής στρατιωτικής επιχείρησης» που σχεδίασε η Μόσχα. Παράλληλα, εξίσου χαρακτηριστικά είναι τα γεγονότα που ακολούθησαν από τον Φεβρουάριο του 2022 και μετά, με την ευρείας κλίμακας ρωσική εισβολή στην Ουκρανία και τον συνεχιζόμενο πόλεμο μέχρι σήμερα. Η μεν προσάρτηση στην Κριμαία, είναι δυνατόν να θεωρηθεί το πρώτο μέρος ουσιαστικά της

πολεμικής αντιπαράθεσης που υφίσταται ακόμα και ως τις μέρες μας στην Ουκρανία και είχε συνδεθεί άρρηκτα με την επισήμανση από την μεριά των Ρώσων, ως προς την συνεχώς αυξανόμενη επιρροή των δυτικών και ειδικά της Ουάσιγκτον, σε ένα κράτος, το οποίο η Μόσχα διαχρονικά -ακόμα και μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991- δεν παύει να θεωρεί, πως ανήκει στην δική της σφαίρα επιρροής. (Plokhny, 2023, 147)

Οι συναφείς σχεδιασμοί αναφορικά με την προσάρτηση εκείνη είχαν γίνει υπό το βάρος της έξωσης από την εξουσία, με πραξικοπηματικό τρόπο εκείνο το διάστημα του Βίκτορ Γιανουκόβιτς, ενός ρωσόφιλου πολιτικού, ο οποίος είχε εκφράσει άλλωστε ανοιχτά την υποστήριξή του προς τη Μόσχα. Ο ίδιος είχε εκφράσει την άρνησή του προς το ενδεχόμενο του να ενταχθεί μελλοντικά η χώρα στους δυτικούς πολιτικούς, διπλωματικούς και αμυντικούς υπερεθνικούς μηχανισμούς του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η απομάκρυνσή του, στις αρχές του 2014, επρόκειτο να σημάνει συναγερμό στους ρωσικούς κρατικούς μηχανισμούς, όπως επίσης και στις μυστικές υπηρεσίες και υπηρεσίες ασφαλείας του ρωσικού κράτους. Κι αυτό, από τη στιγμή, που για την Ρωσία, η έλευση στην εξουσία ατόμων που ιδεολογικά, πολιτικά, διπλωματικά συντάσσονταν με την Δύση αφενός μεν σήμαινε την απώλεια της γεωστρατηγικής επιρροής της Ρωσίας σε μια χώρα, την οποία εξάλλου, η Μόσχα δεν έπαυε ανέκαθεν να θεωρεί σχεδόν δικό της αναπόσπαστο τμήμα ή τουλάχιστον γεωγραφική ζώνη της δικής της άμεσης επιρροής. Όλες αυτές οι εξελίξεις προκάλεσαν έντονες ανησυχίες στους σχεδιαστές της ρωσικής γεωπολιτικής. Ανησυχίες, που συγκεκριμένα αφορούσαν το θέμα επέκτασης της επιρροής των δυτικών δυνάμεων προς την ίδια την περιοχή γεωπολιτικού ελέγχου της Μόσχας. Μια προοπτική ένταξης της Ουκρανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ήταν ταυτόχρονα συνδεδεμένη άμεσα με την πιθανότητα ένταξης της χώρας στο NATO, εξέλιξη, η οποία αναμφίβολα συνιστά μια άμεση και σαφέστατη απειλή, ως προς την ασφάλεια των δυτικών συνόρων της Ρωσίας. (D' Anieri, 2023, 68)

Ενδιαφέρον ωστόσο αποτελεί το γεγονός ότι η πλειοψηφία σχεδόν του ουκρανικού πληθυσμού στην Κριμαία και την ανατολική Ουκρανία (Ντονμπάς και Ντονέτσκ), είχε ρωσικές ρίζες ή φιλορωσικά συναισθήματα. Την ίδια στιγμή ακροδεξιές ναζιστικές ομάδες με προέλευση κυρίως από την δυτική Ουκρανία, είχαν προβωεί σε επιθέσεις ή ακόμα και τοπικές σφαγές εις βάρος αυτών των κοινοτήτων, προκαλώντας βία και σφαγές. Παρόλα αυτά, οι ουκρανικές ηγεσίες, όπως του Ποροσένκο ή της Τιμοσένκο, συνεργάστηκαν με αυτές τις ομάδες, ακόμα κι αν γνώριζαν την ιδεολογική τους ταυτότητα, δεδομένης της σχετικής

αδυναμίας των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το ρωσικό στρατό. (Τουρκοχωρίτης, 2022)

Στην ίδια την Κριμαία και από το τελευταίο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου του 2014, εξάλλου, είχε αρχίσει να λαμβάνει χώρα η εισροή από την γειτονική Ρωσία πολεμικών μονάδων που δεν έφεραν διακριτικά επάνω τους και για τις οποίες εξάλλου λίγο καιρό αργότερα ουσιαστικά ο Ρώσος πρόεδρος Πούτιν θα παραδεχόταν το ότι ήταν επρόκειτο για Ρώσους στρατιώτες. Μια άλλη συνισταμένη εδώ εν τω μεταξύ, έχει να κάνει και με το ότι στην ουσία στην πορεία η Ρωσία στην πορεία επρόκειτο να διατηρήσει στις ανατολικές επαρχίες της Ουκρανίας ένα είδος υβριδικού πολέμου, και ιδιαίτερα στην περίπτωση της περιοχής του Ντονέτσκ και του Ντονμπάς. Βέβαια, η ίδια η Ουκρανία από την δική της μεριά σαφέστατα, όπως ακριβώς συνέβη και με την περίπτωση της μαζικής εισβολής της Ρωσίας στη χώρα στα τέλη Φεβρουαρίου του 2022, επρόκειτο να αντισταθεί. Η εν λόγω αντίσταση από την μια μεριά, και σε συνάρτηση και με το αρχαίο παράδειγμα του διαλόγου Μηλίων -Αθηναίων, είναι δυνατόν να θεωρηθεί κάτι το δικαιολογημένο, από τη στιγμή που επρόκειτο για την προσπάθεια εισβολής ενός κράτους σε ένα άλλο διεθνώς αναγνωρισμένο από τον Ο.Η.Ε. κράτος. Οι ουκρανικές αρχές εδώ και τρία χρόνια, με άλλα λόγια, είναι σαφές ξεκάθαρα το ότι δεν παύουν να υπερασπίζονται την εδαφική και εθνική ακεραιότητα της συγκεκριμένης χώρας. (McGlynn, 2023, 166)

Από την άλλη μεριά βέβαια εδώ, θα μπορούσε κάποιος να αναρωτηθεί το αν από κάποιο σημείο και μετά, μια τέτοια αντίσταση εκ μέρους των Ουκρανών, και με βάση και το σκεπτικό που πηγάζει μέσα από την Σχολή του Ρεαλισμού, ως προς τις διεθνείς σχέσεις, είναι κάτι που εν τέλει εδώ έχει κάποια προοπτική. Είναι γεγονός το ότι εδώ και καιρό, για παράδειγμα, με βάση και την αλλαγή ηγεσίας στο Λευκό Οίκο, και την ανάδειξη στην προεδρία των Η.Π.Α. του Ντόναλντ Τραμπ, η υποστήριξη των Αμερικάνων προς τους Ουκρανούς, μια υποστήριξη που είχε υπάρξει τεράστια στην διάρκεια των προηγούμενων ετών, σε οικονομικό επίπεδο, όσο και στο επίπεδο της παροχής υπερσύγχρονων οπλικών συστημάτων, κάθε άλλο παρά μπορεί να θεωρηθεί πλέον σίγουρη. Για την τωρινή αμερικανική ηγεσία εξάλλου, ασχέτως του ότι από την άλλη μεριά η Μόσχα επιχειρεί να παρατείνει την σύγκρουση αυτή για κάποιο διάστημα ακόμα, προκειμένου να κατορθώσει να κερδίσει ως το τέλος όσο το δυνατόν περισσότερο οφέλη, στην πραγματικότητα φαίνεται να συνιστά ένα είδος βάρους, το οποίο επιχειρεί να απομακρύνει από πάνω της πλέον η αμερικανική διπλωματία, τη στιγμή που

επιρρίπτονται βαριές ευθύνες στον πρώην πρόεδρο των Η.Π.Α. Μπάιντεν. (Τραμπ, 14 Απριλίου 2025)

Παρόλο, εν τω μεταξύ, που για τους ίδιους τους Ουκρανούς, με βάση και την ίδια τη Σχολή του Νεορεαλισμού και τις βασικές της αρχές, η αντίσταση δεν παύει να είναι κάτι το επιβεβλημένο, υπό το πρίσμα τα εξασφάλισης της εδαφικής τους ακεραιότητας και ασφάλειας, αυτό το ίδιο ζήτημα είχε τεθεί ήδη και από πολλά χρόνια πριν και για την ίδια την Μόσχα. Ειδικά με βάση τις προσεγγίσεις του Νεορεαλισμού, η ρωσική εισβολή του 2022 στην ουσία θα πρέπει να θεωρηθεί αποτέλεσμα της παρελκυστικής πολιτικής, την οποία είχε προσπαθήσει να αναπτύξει ήδη και από πολλά χρόνια η Δύση και κυρίως οι Αμερικάνοι με την βοήθεια των Βρετανών. Ενδιαφέρουσα και γεμάτη νόημα είναι η πεποίθηση ότι, με άλλα λόγια, η Αμερική και οι Ευρωπαίοι σύμμαχοί τους, καταβάλλουν προσπάθειες να μετατρέψουν την Ουκρανία ένα προπύργιο της Δύσης κάτω από τη μύτη της Ρωσίας. (Mearsheimer, 2014, 1 -12)

Αυτό το παράδειγμα μπορεί εύκολα να παραλληλιστεί με την εφαρμογή της ρεαλιστικής θεωρίας του Θουκυδίδη, κατά τον διάλογο των Μηλίων. Όπως οι Αθηναίοι θεωρούν την Μήλο αδύναμη και υποχρεωμένη να υποταχθεί στα συμφέροντά της, έτσι και η Ρωσία αντιμετωπίζει την Ουκρανία, ως αναπόσπαστο τμήμα της σφαίρας επιρροής της. Η ρωσική επιχειρηματολογία θυμίζει την ωμή παραδοχή των Αθηναίων, ότι δηλαδή δεν χρειάζεται να γίνεται λόγος για το δίκαιο, αλλά μόνο για το συμφέρον, ιδίως σε τέτοιες καταστάσεις που η ανισορροπία ισχύος είναι ξεκάθαρη. Η Ουκρανία αντιστέκεται για την εδαφική και εθνική της ανεξαρτησία, όπως ακριβώς έπραξαν οι Μήλιοι στην αρχαιότητα. Ωστόσο, η έκβαση είναι διαφορετική, καθώς η Μήλος καταστράφηκε ολοκληρωτικά, ενώ η Ουκρανία, με την σωτήρια επικουρία της Δύσης συνεχίζει να μάχεται. Εδώ γίνεται φανερό ότι η συνδρομή τρίτων κρατών, οι εκάστοτε διεθνείς συνθήκες που επικρατούν και τα συγκρουόμενα συμφέροντα, μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την πορεία των γεωπολιτικών εξελίξεων.

Αναμφίβολα, η Δύση είχε και εξακολουθεί να έχει συμφέρον να στηρίζει την Ουκρανία, αλλά και η ίδια η Ουκρανία αξιοποιεί την ευνοϊκή για αυτήν συγκυρία, επιδεικνύοντας την ικανότητά της σε διπλωματικούς χειρισμούς. Το παράδειγμα αυτό μας βάζει σε έναν ενδιαφέροντα συλλογισμό : θα μπορούσε άραγε, η έκβαση του διαλόγου Μηλίων – Αθηναίων να είναι διαφορετική, εάν η Σπάρτη είχε σπεύσει να υποστηρίξει την συμμαχική της Μήλο ;

4.1.3 ΗΠΑ – ΚΟΥΒΑ (1959 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ)

Η περίπτωση των σχέσεων ΗΠΑ και Κούβας από το 1959 έως σήμερα, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μελέτης της διεθνούς πολιτικής, υπό το πρίσμα της ρεαλιστικής θεωρίας. Η ανατροπή του καθεστώτος Μπατίστα και η άνοδος του Φιντέλ Κάστρο στην εξουσία, σε συνδυασμό με την προσέγγιση της Κούβας προς την ΕΣΣΔ, οδήγησαν σε έντονη και μακροχρόνια αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ, ως αναμφίβολα ισχυρότερη δύναμη, επιδίωξαν την αποτροπή της σοβιετικής επιρροής στην άμεση γεωγραφική τους περιφέρεια, ξεκινώντας μια δυναμική διπλωματική και πολιτική αντιπαράθεση με την Κούβα. Από την άλλη πλευρά, η Κούβα αρνήθηκε να συμβιβαστεί και να εγκαταλείψει τις σχέσεις της με την ΕΣΣΔ, με αποτέλεσμα να εμπλακεί σε μια σύγκρουση που της στέρησε την αναπτυξιακή προοπτική, και την οδήγησε σε οικονομικές και πολιτικές κυρώσεις, καθώς και σε διεθνή απομόνωση. Ωστόσο, η σοβιετική υποστήριξη προς την Κούβα υπήρξε δεδομένη και αναμενόμενη στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου, παρέχοντάς της τα απαραίτητα ερείσματα για την επιβίωσή της.

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1950, ο Φιντέλ Κάστρο, ο αδερφός του Ραούλ και μερικοί ακόμα σύντροφοί τους που είχαν συλληφθεί και εν συνεχεία εξοριστεί στο εξωτερικό, επρόκειτο να επιστρέψουν στην Κούβα, μαζί με τον Τσε Γκεβάρα, προκειμένου, να συνεχίσουν τον αγώνα τους κατά του καθεστώτος του Μπατίστα, το οποίο είχε διαχρονικά την υποστήριξη μεγάλων αμερικανικών πολυεθνικών εταιρειών και της ιταλοαμερικανικής μαφίας. Σε εκείνον τον αγώνα αναμφίβολα πρωταγωνιστικό ρόλο είχε το κίνημα της 26^{ης} Ιουλίου που είχε δημιουργηθεί παλαιότερα από τον Φιντέλ Κάστρο και τους στενούς του συντρόφους, αν και επίσης είχε συμμετάσχει και το Λαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα της Κούβας, όπως και το Επαναστατικό Διευθυντήριο της 13^{ης} Μαρτίου. (Patterson, 1995, 99)

Παρατηρώντας την στάση του νέου επαναστατικού καθεστώτος ειδικότερα έναντι των Η.Π.Α., δεδομένης της ολοένα πιο εθνικής στάσης που επρόκειτο να αναπτύξει στην πορεία η αμερικανική κυβέρνηση έναντι του Φιντέλ Κάστρο, λόγω και της εθνικοποίησης διαφόρων εταιρειών και οικονομικών κλάδων που ήταν παλαιότερα αντικείμενο εκμετάλλευσης από αμερικανικές εταιρείες, φαίνεται να υφίσταται μια αντιστοιχία με το παράδειγμα της αναμέτρησης των Μηλίων με τους Αθηναίους κατά τον 5^ο αιώνα π.Χ. Μπορεί να διαπιστωθεί

ότι οι Κουβανοί και το επαναστατικό κίνημα του Φιντέλ Κάστρο στρεφόνταν ολοένα και περισσότερο προς τις πολιτικές και ιδεολογικές αρχές του μαρξισμού και του λενινισμού, επομένως αποτελούσαν παράγοντα έντονων φόβων από την πλευρά των ΗΠΑ. Στην περίπτωση των τελευταίων, είναι ενδεικτικό, πως ένας τέτοιος φόβος ήταν συνδεδεμένος άρρηκτα με το σκεπτικό του ότι με παράδειγμα την Κούβα, ο κομμουνισμός μπορεί να επικρατούσε σταδιακά και σε άλλες περιοχές της Λατινικής Αμερικής. Δεν είναι τυχαίο, πως επί προέδρου Αϊζενχάουερ και πριν καν αναλάβει την προεδρία των Η.Π.Α. ο Κένεντι, η Αμερική είχε παγώσει όλα τα κουβανικά κεφάλαια στην Αμερική, ως απάντηση προς τις εθνικοποιήσεις, στις οποίες προβεί το καθεστώς του Κάστρο. (Faria, 2023, 67)

Με άλλα λόγια, και από την αμερικανική πλευρά, με βάση τουλάχιστον τον τρόπο σκέψης που είχε συγκροτηθεί στα πλαίσια των δεξαμενών σκέψης των Η.Π.Α. κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, αναφορικά με την κουβανική περίπτωση είχε προβληθεί έντονα μια γεωπολιτική προβληματική, που εστίαζε στην διάσταση περί ασφάλειας. Το ίδιο αυτό στοιχείο όμως, είναι δυνατόν να θεωρήσει κανείς το ότι είχε αναδυθεί έντονα, ως δίλημμα, και για την μεριά των ίδιων των Κουβανών. Κι αυτό, αν σε αυτό το σημείο λάβει κανείς υπόψη του, εν προκειμένω, για παράδειγμα, την αποτυχημένη εισβολή που προσπάθησε να οργανώσει το 1961 η κυβέρνηση του Τζον Κένεντι στον Κόλπο των Χοίρων, επιδιώκοντας να ανατρέψει το καθεστώς του Φιντέλ Κάστρο. Επρόκειτο για μια σαφέστατη απειλή ασφαλείας για το ακόμα νεαρό καθεστώς του Κάστρο και με την οποία εξάλλου, οι Κουβανοί θα στρέφονταν οριστικά για βοήθεια και ασφάλεια προς την Σοβιετική Ένωση. Η τελευταία ειδικά μετά από την επιβολή του αμερικανικού εμπάργκο εναντίον της Κούβας, πολύ απλά επρόκειτο να εκμεταλλευτεί την συγκεκριμένη εξέλιξη, προκειμένου πλέον να εξαπλώσει την δική της γεωπολιτική σφαίρα επιρροής, αυτή τη φορά στο δυτικό ημισφαίριο και μάλιστα πολύ κοντά στις ίδιες τις Η.Π.Α., υπό το πρίσμα εξάλλου και των γενικότερων γεωπολιτικών ανταγωνισμών της εποχής του Ψυχρού Πολέμου. Κι αυτό μάλιστα, ενώ αρχικά η ίδια η Μόσχα δεν φαινόταν καν να ενδιαφέρεται τόσο πολύ για την κουβανική επανάσταση και για το ίδιο το καθεστώς του Φιντέλ Κάστρο. Ένα καθεστώς άλλωστε που σε ιδεολογικό επίπεδο δεν θεωρούνταν καν εκ μέρους πολλών Σοβιετικών ως αυθεντικά μαρξιστικό και λενινιστικό, αναφορικά με τον χαρακτήρα του. (Samson, 2008, 89 - 108)

Η κατάσταση αυτή εξελίχθηκε ως ένα γεωπολιτικό παιχνίδι, με τρεις παίκτες : ΗΠΑ, Σοβιετική Ένωση και Κούβα. Ας μην ξεχνάμε τον διπολικό χαρακτήρα του συστήματος της

εποχής του Ψυχρού Πολέμου. Παιχνίδι που τον Οκτώβριο του 1962, παρολίγο να οδηγήσει σε παγκόσμιο θερμοπυρηνικό πόλεμο, μετά από την ανακάλυψη εκ μέρους των Αμερικάνων, ότι η Μόσχα είχε τοποθετήσει στην Κούβα βαλλιστικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς, αλλά και έναν αριθμό πυρηνικών κεφαλών. Η συγκεκριμένη ενέργεια των Σοβιετικών φυσικά είχε να κάνει αναμφίβολα και με την διαπίστωσή τους πως η Κούβα αντιμετώπιζε τεράστιο κίνδυνο, λόγω του πανίσχυρου γείτονά της, δηλαδή των Η.Π.Α., που όπως είχε φανεί και ένα χρόνο πριν, ξεκάθαρα επιθυμούσαν να εισβάλλουν στο νησί. (Joseph, and Spencer, 2008, 81 - 82)

Από κει και πέρα, σε διαχρονική κλίμακα, είναι εμφανές το ότι η Κούβα και το καθεστώς του Κάστρο επρόκειτο να βρεθεί στην θέση των αρχαίων Μηλίων, αν λάβουμε υπόψη μας και τη στάση του αμερικανικού κράτους και των διαφόρων μηχανισμών ασφαλείας και εξωτερικής πολιτικής για πολλές δεκαετίες. Μια τέτοια αντιστοιχία βέβαια και πάλι εδώ είναι σχετική και είναι εμφανές, το ότι οι δύο περιπτώσεις δεν ταυτίζονται άμεσα και απόλυτα. Οι μεν Μηλίοι εξάλλου στην ουσία καταστράφηκαν τον 5^ο αιώνα π.Χ. πλήρως από τους Αθηναίους, ενώ η Κούβα και το καθεστώς του Φιντέλ Κάστρο συνέχισαν να υφίστανται σχεδόν και ως την σύγχρονη εποχή. Αρκεί να αναλογιστεί κάποιος σε αυτό το σημείο το ότι η Κούβα στην διάρκεια των επόμενων δεκαετιών, μέσω του συγκεκριμένου καθεστώτος όντως επρόκειτο να σημειώσει σοβαρές και σημαντικές προόδους σε μια σειρά από πεδία, συναφή με το βιοτικό επίπεδο ή ως προς το προσδόκιμο ζωής και το μορφωτικό επίπεδο των πολιτών της. Σε όλα αυτά, θα πρέπει να προστεθεί και το ότι η στενότερη σχέση για πολλές δεκαετίες με τη Σοβιετική Ένωση, είχε ως αποτέλεσμα την παροχή δανείων, όπως επίσης και μηχανολογικού και βιομηχανικού εξοπλισμού, οικονομική βοήθεια κλπ. (Faria, 2023, 125)

Σε συνδυασμό με αυτήν την οικονομική βοήθεια, αλλά και την ασφάλεια που πρόσφερε για πολλές δεκαετίες η παρουσία σοβιετικών στρατευμάτων στο νησί, το καθεστώς του Φιντέλ Κάστρο, είχε και την δυνατότητα να ισχυροποιήσει την θέση του και στην διεθνή σκακιέρα. Κάτι τέτοιο μάλιστα, δεν αφορούσε μόνο τις σχέσεις του καθεστώτος του Φιντέλ Κάστρο με τις κομμουνιστικές χώρες του Ανατολικού Μπλοκ, αλλά και με διάφορες χώρες του πλανήτη που εκείνη την περίοδο ανήκαν στους λεγόμενους αδέσμευτους (τα διάφορα κράτη του Τρίτου Κόσμου). (Connell -Smith, 1979, 17 – 19). Μάλιστα εδώ, με βάση αυτή την πολυποίκιλη και δραστήρια πολιτική που επρόκειτο να αναπτύξει η Κούβα εκείνη την περίοδο και την οποία άλλωστε δεν είχε πάψει σε κάποιο βαθμό να έχει και μετά την πτώση της

Σοβιετικής Ένωσης το 1991, η προσωπική μας άποψη είναι το ότι αφενός μεν το ίδιο το καθεστώς του Φιντέλ Κάστρο, επρόκειτο να καλλιεργήσει εν πολλοίς το στοιχείο του κύρους στη διεθνή πολιτική και διπλωματική σκηνή. Αντιστοίχως όμως, ένα τέτοιο κύρος, το οποίο σε μεγάλο βαθμό αφορούσε το πρόσωπο του ίδιου του Κάστρο, πιστεύουμε, πως είχε λειτουργήσει για πολλές δεκαετίες και σαν ένα είδος δικλίδας ασφαλείας για το νησί της Κούβας και την σχέση της με τις Η.Π.Α. Κι αυτό, δεδομένου, πως μια επίθεση των Αμερικάνων προς το νησί, ακριβώς λόγω ενός τέτοιου προσωπικού κύρους που είχε ο Κάστρο και κατά προέκταση και η κουβανική επανάσταση της δεκαετίας του 1950, η ανοικτή αμερικανική επιθετικότητα θα μπορούσε να έχει έντονα αρνητικό αντίκτυπο στο ηθικό βάρος των Η.Π.Α. σε παγκόσμια κλίμακα.

Η δομική ανισορροπία ισχύος μεταξύ των δύο κρατών – με τις Ηνωμένες Πολιτείες να αποτελούν διαχρονικά μια παγκόσμια υπερδύναμη, ενώ η Κούβα μια μικρή νησιωτική χώρα της Καραϊβικής – υπήρξε καθοριστική για τη διαμόρφωση της μεταξύ τους σχέσης. Η στρατιωτική, οικονομική και τεχνολογική υπεροχή των ΗΠΑ δημιούργησε ένα πλαίσιο στο οποίο η Κούβα, παρά την πολιτική της αντίσταση, λειτουργούσε επί δεκαετίες εντός ενός πλαισίου ασύμμετρης αντιπαράθεσης. Παρά ταύτα, το καθεστώς του Φιντέλ Κάστρο κατάφερε να αντισταθεί, κυρίως χάρη στη σοβιετική υποστήριξη, αλλά και μέσα από μια επιδέξια χρήση της διπλωματίας, της διεθνούς προβολής και της ιδεολογικής νομιμοποίησης του αγώνα του.

Η εξέλιξη της διαπραγμάτευσης μεταξύ των δύο πλευρών γνώρισε διάφορες φάσεις: από την πλήρη ρήξη κατά την κρίση των πυραύλων της Κούβας (1962), έως και την περίοδο σχετικής αποκλιμάκωσης, ιδίως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Σημαντική στιγμή αποτέλεσε η σταδιακή εξομάλυνση των σχέσεων κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης Ομπάμα, με την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων το 2015, την άρση ορισμένων ταξιδιωτικών και εμπορικών περιορισμών, αλλά και τη συμβολική επίσκεψη του Αμερικανού προέδρου στην Αβάνα το 2016 – η πρώτη μετά από σχεδόν 90 χρόνια. Παρά ταύτα, αυτή η προσέγγιση ανετράπη εν μέρει με τη στροφή της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ επί Τραμπ, και η Κούβα παρέμεινε υπό καθεστώς εμπάργκο και κυρώσεων.

Όσον αφορά τα τελικά αποτελέσματα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, παρά τη συνεχή πίεση, η Κούβα δεν υπέκυψε ποτέ πλήρως στις απαιτήσεις των ΗΠΑ, διατηρώντας σε μεγάλο

βαθμό την πολιτική και ιδεολογική της αυτονομία. Παρά τις οικονομικές δυσχέρειες, το νησί κατόρθωσε να διατηρήσει έναν αξιοσημείωτο βαθμό κοινωνικής συνοχής, ιδίως στον τομέα της υγείας και της εκπαίδευσης. Η επιβίωση του καθεστώτος και η μακροχρόνια παρουσία του Κάστρου στην εξουσία μπορούν να θεωρηθούν ένα είδος στρατηγικής νίκης της Κούβας, τουλάχιστον στο επίπεδο της πολιτικής αντοχής και της διεθνούς αποδοχής. Σε αντίθεση με την τραγική κατάληξη των Μηλίων, η Κούβα επέζησε, διαπραγματεύτηκε, προσαρμόστηκε και, εν τέλει, απέκτησε έναν ιδιότυπο σεβασμό ακόμα και από τους πολιτικούς της αντιπάλους.

Παρόλο τις ομοιότητες που έχει η Κούβα με την περίπτωση της Μήλου, παρατηρούμε ότι το διεθνές σύστημα αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την έκβαση των διεθνών εξελίξεων. Ας μην ξεχνάμε ότι η διπολικότητα του διεθνούς συστήματος κατά την εποχή του Ψυχρού Πολέμου ήταν καθοριστικός παράγοντας που ευνόησε την Κούβα, η οποία κατάφερε να αντισταθεί και εν τέλει να παραμείνει ανεξάρτητη. Ωστόσο, η παρατεταμένη αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ της έχει στερήσει μια ομαλή ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, η Κούβα παραμένει μια χώρα με βαθιά κρίση αλλά και μεταβατικό στάδιο:

- Πολιτικά, παραμένει απολυταρχική, αλλά με κοινωνική πίεση που αυξάνεται.
- Οικονομικά, αναζητά νέο μοντέλο χωρίς να απεμπολεί πλήρως το σοσιαλιστικό της πλαίσιο, ενώ παράλληλα βρίσκεται σε οικονομικό εμπάργκο με τις ΗΠΑ.
- Διεθνώς θεωρείται απομονωμένο κράτος

4.2 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ “ΝΑΙ”

Αντιθέτως, θα αναφερθούν τρεις περιπτώσεις κρατών, τα οποία προτίμησαν την οδό του συμβιβασμού με τον ισχυρότερο αντίπαλο, γνωρίζοντας και αντιλαμβανόμενοι ότι οποιαδήποτε μορφή αντίστασης θα ήταν όχι μόνο ανώφελη, αλλά και επιζήμια. Η πρώτη περίπτωση είναι η λεγόμενη Φινλανδοποίηση, που αναφέρεται στην συνεργασία των Φινλανδών με τους Σοβιετικούς, στα τέλη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η περίπτωση του

ιστορικού Anschluss, μεταξύ Αυστρίας και Γερμανίας, και τέλος οι σχέσεις της Ιαπωνίας με την Κορέα και την κινεζική επαρχία της Μαντζουρίας, στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα.

4.2.1 ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ (ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ)

Η περίπτωση της Φινλανδίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα στρατηγικής προσαρμογής ενός μικρού κράτους απέναντι σε μια υπερδύναμη. Αντιμέτωπη με την ραγδαία κατάρρευση της ναζιστικής Γερμανίας και την στρατιωτική υπεροχή της ΕΣΣΔ, η Φινλανδία επέλεξε την σύναψη ανακωχής με την Μόσχα, αποδεχόμενη σημαντικούς όρους και απώλεια μέρους της εδαφικής της επικράτειας. Η πολιτική της λεγόμενης “Φινλανδοποίησης” αποδείχθηκε όχι μόνο συμφέρουσα αλλά και σωτήρια για την χώρα, καθώς της επέτρεψε να διατηρήσει την πολιτική της ανεξαρτησία και να επιβιώσει πολιτικά, έστω μέσω συμβιβασμών και υποχωρήσεων.

Η αντιπαράθεση ανάμεσα στην Φινλανδία και την Σοβιετική Ένωση είχε ξεκινήσει πολύ πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, λίγο μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917. Η χώρα που από αιώνες πριν είχε αποτελέσει τμήμα της παλιάς τσαρικής Ρωσίας, είχε αναγνωριστεί πολύ γρήγορα από τους μπολσεβίκους της Ρωσίας, ως νέο ανεξάρτητο κράτος. Ωστόσο, η υποστήριξη της Ρωσίας προς τις φινλανδικές αριστερές και σοσιαλιστικές δυνάμεις κατά τον εμφύλιο πόλεμο (1918), επέφερε ρήξη με τους νικητές εθνικιστές, οι οποίοι υποστηρίζονταν από τον γερμανικό αυτοκρατορικό στρατό και τους Φινλανδούς εθελοντές Jägers (Jowett, Snodgrass, 2006, 3)

Μέχρι και το τέλος περίπου του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών παρέμειναν τεταμένες. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι την περίοδο του Μεσοπολέμου, κομμουνιστές καθοδηγούμενοι από το σταλινικό καθεστώς, επιχείρησαν να δολοφονήσουν τον στρατηγό Μάννερχαϊμ, ο οποίος θα ηγούταν της χώρας κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το 1931, η κυβέρνηση της Φινλανδίας είχε ανακηρύξει παράνομο το Κομμουνιστικό Κόμμα Φινλανδίας, ενώ οι δύο χώρες είχαν προσπαθήσει να έρθουν, δίχως αποτέλεσμα, σε επικοινωνία. Παράλληλα, η Φινλανδία γνώρισε μέσω

εξαγωγών οικονομική άνοδο, καταρθόνοντας να περιορίσει την άνοδο ακραίων πολιτικών δυνάμεων (Kirby, 1975, 38)

Πάντως για την ίδια την ασφάλεια του φινλανδικού κράτους, αναμφίβολα η κήρυξη του Ρωσο-Φινλανδικού Πολέμου στα τέλη Νοεμβρίου του 1939 επρόκειτο να αποτελέσει μια πρώτη πολύ μεγάλη δοκιμασία και πρόκληση. Οι Φινλανδοί κατέπληξαν τους πάντες νικώντας την αρχική σοβιετική επίθεση. Αν και η αντίστασή τους βασιζόταν σε έναν μικρό αριθμό στρατιωτών, η άρνηση υποβολής έγινε πρωτοσέλιδο σε όλο τον κόσμο. Ο Πρόεδρος Ρούσβελτ έδωσε γρήγορα πίστωση 10 εκατομμυρίων δολαρίων στη Φινλανδία, ενώ σημείωσε επίσης ότι οι Φινλανδοί ήταν οι μόνοι άνθρωποι που εξόφλησαν πλήρως το χρέος του πολέμου του Α' Παγκοσμίου Πολέμου προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αλλά όταν οι Σοβιετικοί είχαν την ευκαιρία να ανασυνταχθούν και να στείλουν τεράστιες ενισχύσεις, η φινλανδική αντίσταση είχε εξαντληθεί. Τον Μάρτιο του 1940 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις με τους Σοβιετικούς και η Φινλανδία υπέγραψε τη Συνθήκη της Μόσχας, η οποία παρέδωσε τον έλεγχο του Ισθμού της Καρελίας. (Kirby, 1979, 139))

Καθώς η ένταση αυξήθηκε μεταξύ της Γερμανίας και της ΕΣΣΔ, η Φινλανδία είδε στον Χίτλερ έναν πιθανό σύμμαχο για την ανάκτηση των χαμένων εδαφών της. Τα γερμανικά στρατεύματα επετράπη στο φινλανδικό έδαφος καθώς οι Γερμανοί προετοιμάζονταν για την εισβολή τους στη Σοβιετική Ένωση — έναν πόλεμο στον οποίο συμμετείχαν και οι Φινλανδοί. Αν και τα φινλανδικά στρατεύματα κατέλαβαν μεγάλες περιοχές της Ανατολικής Καρελίας πίσω από τη Σοβιετική Ένωση, ήταν απρόθυμοι να παραβιάσουν τα παλιά σύνορα του 1939 και να βοηθήσουν τη Γερμανία στην πολιορκία του Λένινγκραντ. (Kirby, 1979, 147)

Αλλά οι επαναλαμβανόμενες γερμανικές αποτυχίες είχαν ως αποτέλεσμα να τεθεί ξανά η Σοβιετική Ένωση στην επίθεση. Λίγο μετά την εισβολή του Κόκκινου Στρατού στον Ισθμό της Καρελίας τον Ιούνιο του 1944, ο Φινλανδός πρόεδρος Ρίστο Ρίτι, παραιτήθηκε. Περίπου την ίδια περίοδο, οι ΗΠΑ διέκοψαν τις σχέσεις τους με τη Φινλανδία, αφού απορρίφθηκαν επανειλημμένες απαιτήσεις να αποκηρύξουν τη συμμαχία τους με τη Γερμανία. Ο διάδοχος του Ρίτι, ο Γκούσταφ Μάννερχαϊμ θα έκανε λόγο αμέσως για ανακωχή με τη Σοβιετική Ένωση. Αυτή υπογράφηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 1944. Η Φινλανδία συμφώνησε με τους όρους της Συνθήκης της Μόσχας να διώξει όλα τα γερμανικά στρατεύματα από το φινλανδικό

έδαφος. Η τελική πράξη της συνθηκολόγησης ήρθε στις 3 Μαρτίου 1945, με την επίσημη κήρυξη του πολέμου κατά της ήδη ετοιμοθάνατης Γερμανίας.

Οι όροι για την ειρήνη ήταν παρόμοιοι με αυτούς που είχαν συμφωνηθεί προηγουμένως στη Συνθήκη Ειρήνης της Μόσχας του 1940, με τη Φινλανδία να αναγκάζεται να παραχωρήσει τμήματα της φινλανδικής Καρελίας, ένα μέρος της περιοχής Σάλα και ορισμένα νησιά στον Κόλπο της Φινλανδίας. Η νέα ανακωχή παρέδωσε επίσης ολόκληρο το Πετσάμο στη Σοβιετική Ένωση. Η Φινλανδία συμφώνησε επίσης να νομιμοποιήσει τα κομμουνιστικά κόμματα και να απαγορεύσει τις φασιστικές οργανώσεις. Τέλος, η ανακωχή απαιτούσε επίσης από τη Φινλανδία να εκδιώξει τα γερμανικά στρατεύματα από το έδαφός της, η οποία ήταν η αιτία του πολέμου της Λαπωνίας μεταξύ των Φινλανδών και των Γερμανών. (Nenye, Munter, Wirtanen, & Birks, 2016, 284)

Η Φινλανδία αναγκάστηκε περαιτέρω να εκμισθώσει την περιοχή με την ονομασία Πορκχάλα στη Σοβιετική Ένωση για μια περίοδο πενήντα ετών (η περιοχή επέστρεψε στον Φινλανδικό έλεγχο το 1956). Τα εδάφη που παραχωρήθηκαν στη Σοβιετική Ένωση αποτελούσαν περίπου το 11,50% (44.106,23 τετραγωνικά χιλιόμετρα) της επικράτειας της Φινλανδίας (382.561,23, πριν από τον Χειμερινό Πόλεμο).

Άλλοι όροι περιλάμβαναν μια μεγάλη πολεμική αποζημίωση από την μεριά των Φινλανδών σχεδόν 300.000.000 δολαρίων (5,4 δισεκατομμύρια με σημερινές τιμές σε δολάρια ΗΠΑ) με τη μορφή διαφόρων εμπορευμάτων για έξι χρόνια στη Σοβιετική Ένωση ως πολεμικές αποζημιώσεις. Η Φινλανδία συμφώνησε επίσης να νομιμοποιήσει το Κομμουνιστικό Κόμμα της Φινλανδίας (αφού είχε κάνει κάποιες αλλαγές στους κανόνες του κόμματος) και να απαγορεύσει τα κόμματα που η Σοβιετική Ένωση θεωρούσε φασιστικά. Επιπλέον, τα άτομα που οι Σοβιετικοί θεωρούσαν υπεύθυνα για τον πόλεμο έπρεπε να συλληφθούν και να δικαστούν, με πιο γνωστή περίπτωση αυτή του πολιτικού εξτρεμιστή και φιλογερμανού Ρίστο Ρίτι. Η ανακωχή ανάγκασε τη Φινλανδία να εκδιώξει τα γερμανικά στρατεύματα από το έδαφός της, οδηγώντας σε στρατιωτική εκστρατεία στη Λαπωνία.

Για τους Φινλανδούς, η εκχειρία και συμφωνία που υπέγραψαν στην πορεία με τους Σοβιετικούς, μπορεί να θεωρηθεί μια εξέλιξη, κατά την οποία η συγκεκριμένη γειτονική προς την Σοβιετική Ένωση χώρα ουσιαστικά πια δεν είχε να κερδίσει κάτι μέσα από την σύγκρουση αυτή με τη Μόσχα. Ήδη πλέον η ναζιστική Γερμανία βρισκόταν άλλωστε εκείνο

το διάστημα σε μια τραγική κατάσταση, στοιχείο, το οποίο αναμφίβολα είχε παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο, αναφορικά με την απόφαση των Φινλανδών να σταματήσουν τον πόλεμο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι εμφανές το ότι έχουμε να κάνουμε με ένα είδος απόφασης, μέσα από την οποία ξεκάθαρα αποτυπώνεται και εκφράζεται η διάσταση του ρεαλισμού. Ενός ρεαλισμού δηλαδή, που ήταν συνυφασμένος άμεσα εδώ και με το ότι από την μια μεριά, είχε καταστεί εμφανές στο Ελσίνκι, τόσο το ποιο θα ήταν το τέλος του πολέμου, το ότι, με άλλα λόγια, οι μέρες του Τρίτου Ράιχ και των δυνάμεων του Άξονα ήταν μετρημένες και αφετέρου, από την άλλη μεριά, το ότι η ίδια η Φινλανδία θα είχε την δυνατότητα αι ευκαιρία, να καρπωθεί ορισμένα οφέλη, μέσα από την έστω και καθυστερημένη της σύνταξη με τις δυνάμεις των Συμμάχων.

Φυσικά, ως προς την εν λόγω περίπτωση, είναι ενδεικτικό, πως από τις δυνάμεις των Συμμάχων, εκείνη, με την οποία ήταν σε άμεση επαφή εδώ και καιρό, έστω έσω των πολεμικών τους αναμετρήσεων, ήταν η Σοβιετική Ένωση. Γνωρίζοντας εξάλλου και το ότι πλέον οι Σοβιετικοί πέραν του ότι είχαν κατορθώσει πια, όχι μόνο να θέσουν υπό έλεγχο, αλλά ακόμα και το να απωθήσουν πολύ πέρα από τα εδάφη τους, έναν από τους ισχυρότερους και πλέον σύγχρονους στρατούς του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου κι εν γένει της παγκόσμιας στρατιωτικής ιστορίας, εκείνον των Ναζί, είχαν γιγαντωθεί παράλληλα από στρατιωτική άποψη. Αυτή η γιγάντωση ήταν συνυφασμένη, τόσο με τους τεράστιους αριθμούς που είχαν πια οι Σοβιετικοί, αριθμούς, οι οποίοι δεν είχαν πια καμιά σχέση με εκείνους με τους οποίους είχε πολεμήσει εναντίον των Φινλανδών η Σοβιετική Ένωση περίπου 5 χρόνια πριν, κατά την διάρκεια του Χειμερινού Πολέμου του 1939.

Αυτό πολύ απλά σήμαινε εδώ το ότι υπό το πρίσμα της αναμενόμενης κατάρρευσης του Τρίτου Ράιχ, οι Φινλανδοί, αν συνέχιζαν να πολεμούν κατά των Σοβιετικών, θα έχαναν πολλά περισσότερα. Η όσο το δυνατόν πιο άμεση συνθήκη ειρήνης με τη Μόσχα, σήμαινε, πως πολύ απλά θα είχαν τις μικρότερες δυνατές απώλειες, τόσο σε έμψυχο δυναμικό, όσο και στο θέμα των εδαφικών συνόρων. Αυτή η τελευταία διάσταση βασικά, επρόκειτο όντως να επαληθευτεί λίγο αργότερα και συγκεκριμένα το 1956, όταν όντως οι Σοβιετικοί επέστρεψαν στη Φινλανδία κάποια εδάφη που τους παραχωρήθηκαν στα πλαίσια της συνθήκης ειρήνης του Σεπτεμβρίου του 1944.

Για την Φινλανδία, η συμφωνία που υπεγράφη τον Σεπτέμβριο του 1944 με τη Σοβιετική Ένωση, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια απόφαση υψηλού πολιτικού ρεαλισμού. Η Φινλανδία βρισκόταν πλέον ενώπιον της κατάρρευσης της ναζιστικής Γερμανίας και της αδιαμφισβήτητης στρατιωτικής υπεροχής της ΕΣΣΔ, γεγονός που καθιστούσε σαφές πως η συνέχιση της σύγκρουσης με τη Μόσχα θα είχε καταστροφικές συνέπειες. Με αυτήν την έννοια, το Ελσίνκι επέλεξε μια συμφωνία ειρήνης που, αν και συνοδεύτηκε από εδαφικές απώλειες, πολεμικές αποζημιώσεις και πολιτικές υποχωρήσεις (όπως η νομιμοποίηση του Κομμουνιστικού Κόμματος και η απαγόρευση φασιστικών οργανώσεων), εξασφάλισε τη διατήρηση της κρατικής ανεξαρτησίας και της δημοκρατικής διακυβέρνησης της χώρας.

Αυτή η επιλογή αποτελεί το θεμέλιο της λεγόμενης "Φινλανδοποίησης", ενός όρου που χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει την πολιτική ενός μικρότερου κράτους το οποίο, ενώ διατηρεί την εσωτερική του αυτονομία και το δημοκρατικό του πολίτευμα, συμμορφώνεται σε σημαντικό βαθμό με τις εξωτερικές και στρατηγικές επιταγές μιας υπερδύναμης – στην προκειμένη περίπτωση της Σοβιετικής Ένωσης. Η "Φινλανδοποίηση" υπήρξε για δεκαετίες ο τρόπος της Φινλανδίας να επιβιώσει ως κράτος μεταξύ Ανατολής και Δύσης, διατηρώντας ευαίσθητες ισορροπίες και υιοθετώντας μια ουδέτερη εξωτερική πολιτική, αποφεύγοντας τη συμμετοχή σε δυτικά στρατιωτικά μπλοκ.

Από στρατηγικής άποψης, η απόφαση αυτή μπορεί να συνδεθεί άμεσα με την περίφημη κατηγοριοποίηση στο «NAI» του διαλόγου των Μηλίων, όπως παρουσιάζεται στον Θουκυδίδη. Εκεί, οι Αθηναίοι επισημαίνουν στους Μήλιους ότι οι αδύναμοι πρέπει να αποδεχτούν αυτό που υπαγορεύει η ισχύς των ισχυρών. Η στάση της Φινλανδίας ενσαρκώνει την αντίληψη αυτού του ρεαλισμού: η επιβίωση του κράτους προτάχθηκε έναντι της σύγκρουσης μέχρις εσχάτων. Το «NAI» των Μηλίων, δηλαδή η υποταγή στην πραγματικότητα της ισχύος και η αποδοχή ενός συμβιβασμού υπό πίεση, βρίσκει την αντανάκλασή του στη στάση των Φινλανδών – με τη διαφορά όμως ότι η Φινλανδία, σε αντίθεση με τους Μήλιους, διασφάλισε την επιβίωσή της ως κυρίαρχη οντότητα, έστω και με συμβιβασμούς.

Συμπερασματικά, η επιλογή της Φινλανδίας να αποδεχθεί την εκεχειρία με τη Σοβιετική Ένωση ήταν όχι απλώς συμφέρουσα, αλλά και σωτήρια. Αν και περιλάμβανε σημαντικές

παραχωρήσεις, προσέφερε το πολύτιμο πλεονέκτημα της πολιτικής επιβίωσης, με μια απόφαση που κρίθηκε ιστορικά ως ορθή.

4.2.2 ΑΥΣΤΡΙΑ – ΓΕΡΜΑΝΙΑ (ANSCHLUSS)

Η προσάρτηση της Αυστρίας από την ναζιστική Γερμανία, το 1938, γνωστή ως Anschluss, αποτελεί μία από τις πλέον χαρακτηριστικές περιπτώσεις, κατά τις οποίες ένα ασθενές κράτος υποτάσσεται πλήρως στην βούληση μιας ανερχόμενης υπερδύναμης. Το παράδειγμα αυτό αναδεικνύει τους περιορισμούς που αντιμετωπίζουν τα αδύναμα κράτη, όταν καλούνται να ενεργήσουν υπό συνθήκες έντονης εξωτερικής πίεσης, και τις επιλογές που διαμορφώνονται υπό το βάρος της ανάγκης για επιβίωση. Η διαδικασία της ενοποίησης ήταν προϊόν στρατιωτικής απειλής και εκφοβισμού, αλλά και μιας σύνθετης εσωτερικής διεργασίας, στην οποία συγκρούστηκαν αντικρουόμενες ιδεολογίες. Η επιλογή της υποταγής, μπορεί να ερμηνευτεί ως αποδοχή της λογικής της ισχύος, καθώς οι “αδύναμοι υποχωρούν όσο τους επιβάλλει η αδυναμία τους”, σύμφωνα με την ρεαλιστική θεώρηση του Θουκυδίδη. Παρά την προσωρινή απώλεια της κυριαρχίας της, η Αυστρία κατόρθωσε να επιβιώσει και μακροπρόθεσμα να επωφεληθεί από αυτή την επιλογή.

Μεταξύ του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Αυστρία ήταν μια χώρα περίπου 6,5 εκατομμυρίων κατοίκων. Οι περισσότεροι από αυτούς τους Αυστριακούς θεωρούσαν τους εαυτούς τους εθνικά Γερμανούς. (Bukey, 2000, 89) Εκείνη την εποχή, εκατομμύρια άνθρωποι που θεωρούσαν ότι έχουν γερμανική ταυτότητα ζούσαν εκτός Γερμανίας. Πολλοί από αυτούς ζούσαν σε περιοχές που προηγουμένως ήταν μέρος της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας. Η Αυστροουγγαρία είχε καταρρεύσει το 1918 στο τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Στη θέση της ιδρύθηκαν νέα κράτη. Μεταξύ αυτών ήταν η Αυστρία, η Τσεχοσλοβακία και η Πολωνία. Αυτές οι χώρες ήταν το σπίτι για εκατομμύρια ανθρώπους που θεωρούσαν τους εαυτούς τους Γερμανούς και που μιλούσαν τα γερμανικά ως κύρια γλώσσα τους. (Johnson, 1996, 159)

Στη δεκαετία του 1920, πολλοί Αυστριακοί δεν πίστευαν ότι η χώρα τους θα μπορούσε να επιβιώσει οικονομικά χωρίς τα εδάφη που κατείχε προηγουμένως η Αυστροουγγαρία. Μερικοί

Αυστριακοί ήλπιζαν να λύσουν αυτό το πρόβλημα αποκαθιστώντας μια μορφή αυτοκρατορίας. Άλλοι ήθελαν να ενωθεί η Αυστρία με τη Γερμανία. Η ελπίδα της ένωσης της Αυστρίας και της Γερμανίας δεν ήταν νέα. Οι συζητήσεις και οι συζητήσεις για τον ρόλο της Αυστρίας σε ένα γερμανικό έθνος-κράτος χρονολογούνται από τον 19ο αιώνα. Οι συνθήκες ειρήνης που τερμάτισαν τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο απαγόρευαν ρητά στην Γερμανία και την Αυστρία να ενωθούν. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες ανησυχούσαν ότι μια ενωμένη Γερμανία και Αυστρία θα αποτελούσαν μια ισχυρή δύναμη. Οι μεταγενέστερες διεθνείς οικονομικές συμφωνίες απαιτούσαν επίσης η Αυστρία να παραμείνει ανεξάρτητη από τη Γερμανία.

Μετά το 1933, όταν ο Αδόλφος Χίτλερ ανέβηκε στην εξουσία στη Γερμανία, η επιθυμία για ενοποίηση μπορούσε να ταυτιστεί με τους Ναζί, για τους οποίους ήταν αναπόσπαστο μέρος της ναζιστικής αντίληψης περί ένταξης όλων των γερμανόφωνων πληθυσμών της Ευρώπης σε ένα ενιαίο κράτος, υπό ναζιστική εξουσία φυσικά. Επρόκειτο για μια αντίληψη, η οποία προσπαθούσε να ενσωματώσει όσο το δυνατόν περισσότερους Γερμανούς που θεωρούνταν πως ζούσαν εκτός της ίδιας της Γερμανίας. Οι πράκτορες της Ναζιστικής Γερμανίας καλλιέργησαν τάσεις υπέρ της ενοποίησης στην Αυστρία και προσπάθησαν να υπονομεύσουν την αυστριακή κυβέρνηση, η οποία ελεγχόταν από το Πατρικό Μέτωπο, το οποίο αντιτάχθηκε στην ενοποίηση. Κατά τη διάρκεια μιας απόπειρας πραξικοπήματος το 1934, ο Αυστριακός καγκελάριος Ένγκελμπερτ Ντόλφους δολοφονήθηκε από Αυστριακούς Ναζί. Η ήττα του πραξικοπήματος ώθησε πολλούς κορυφαίους Αυστριακούς Ναζί να εξοριστούν στη Γερμανία, όπου συνέχισαν τις προσπάθειές τους για την ενοποίηση των δύο χωρών. (Bukey, 2000, 104)

Στις αρχές του 1938, υπό την αυξανόμενη πίεση από ακτιβιστές υπέρ της ενοποίησης, ο Αυστριακός καγκελάριος Κουρτ Σνούσσινγκ ανακοίνωσε ότι θα διεξαγόταν δημοψήφισμα για μια πιθανή ένωση με τη Γερμανία έναντι της διατήρησης της κυριαρχίας της Αυστρίας. Αυτό το δημοψήφισμα επρόκειτο συγκεκριμένα να διεξαχθεί στις 13 Μαρτίου. Θεωρώντας πως δήθεν ένα τέτοιο δημοψήφισμα αποτελούσε ένδειξη αδιαφορίας απέναντι στη λαϊκή βούληση τόσο σε Αυστρία όσο και στη Γερμανία, ο Χίτλερ απείλησε με εισβολή και πίεσε κρυφά τον Σνούσσινγκ να παραιτηθεί. Μια μέρα πριν από το προγραμματισμένο δημοψήφισμα, ο γερμανικός στρατός πέρασε τα σύνορα με την Αυστρία στις 12 Μαρτίου, χωρίς να συναντήσει καμιά αντίσταση από τον αυστριακό στρατό. Διεξήχθη δημοψήφισμα στις 10 Απριλίου, στο

οποίο η ψηφοφορία δεν ήταν μυστική και χρησιμοποιήθηκαν απειλές και εξαναγκασμός για τη χειραγώγηση της ψηφοφορίας, με αποτέλεσμα την έγκριση του 99,7%. (Bukey, 2000, 109)

Νωρίτερα και μετά από την αυξανόμενη βία και τις απαιτήσεις του Χίτλερ να συμφωνήσει η Αυστρία σε μια ένωση, ο Σνούσσινγκ συνάντησε τον Χίτλερ στο Berchtesgaden στις 12 Φεβρουαρίου 1938, σε μια προσπάθεια να αποφύγει την κατάληψη της Αυστρίας. Ο Χίτλερ παρουσίασε στον Αυστριακό καγκελάριο μια σειρά από αιτήματα, συμπεριλαμβανομένου του διορισμού συμπαθών των Ναζί σε θέσεις εξουσίας στην κυβέρνηση. Ο βασικός διορισμός ήταν αυτός του Ναζιστή Αυστριακού Arthur Seyss Inquart ως Υπουργού Δημόσιας Ασφάλειας, με πλήρη, απεριόριστο έλεγχο της αστυνομίας. Σε αντάλλαγμα ο Χίτλερ θα επαναβεβαίωνε δημοσίως τη συνθήκη της 11ης Ιουλίου 1936 και θα επαναβεβαίωνε την υποστήριξή του στην εθνική κυριαρχία της Αυστρίας. Καθώς επρόκειτο να δεχθεί ξεκάθαρες απειλές από τον Χίτλερ, ο Σνούσσινγκ συμφώνησε με αυτές τις απαιτήσεις και τις έβαλε σε εφαρμογή. (Low, 1974, 376)

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, είναι γεγονός, το ότι για την αυστριακή μεριά, εκείνο το στοιχείο, το οποίο αναμφίβολα είχε παίξει καθοριστικό ρόλο, προκειμένου να υπάρξει μια τέτοια εξέλιξη, ήταν η διάθεση περί επιβίωσης των Αυστριακών και ιδιαίτερα εκείνων των πολιτικών και κοινωνικών τους δυνάμεων, οι οποίες εν γένει, ήταν αντίθετες εξ αρχής με την ένωση με τη ναζιστική Γερμανία. Μια προσωπική μας παρατήρηση εδώ είναι η ακόλουθη: και πάλι πολιτικοί της Αυστρίας εκείνης της περιόδου, όπου ήταν ο Σνούσσινγκ, στην πραγματικότητα ήταν συντηρητικοί και ίσως μάλιστα σε κάποιο βαθμό ακόμα και να ήταν φορείς, εν μέρει ορισμένων αυταρχικών ιδεών. Εντούτοις όμως, σε ιδεολογικό επίπεδο, δεν έφταναν στο σημείο εξτρεμισμού που διέκρινε διαχρονικά τον Χίτλερ και τους άλλους Ναζί. (Low, 1974, 385)

Υπό αυτό το πρίσμα, ήταν εύλογη η διάθεσή τους του να κρατήσουν κάποιες αποστάσεις από την ναζιστική Γερμανία, γνωρίζοντας εξάλλου μέσω και των ναζιστικών ομάδων που υπήρχαν εντός της ίδιας της Αυστρίας και που ήδη και πριν από το Anschluss είχαν αναπτύξει τρομοκρατική δράση και αποσταθεροποιητικό ρόλο, το ότι ο εναγκαλισμός και η ένωση με ένα τέτοιο καθεστώς εν τέλει θα έφερνε προβλήματα. Από την άλλη μεριά όμως, είναι εμφανές το ότι σαφέστατα κάποια σημαντικά τμήματα της κοινής γνώμης και στην ίδια την Αυστρία ήταν αρκετά θετικά ως προς το ενδεχόμενο μιας τέτοιας ένωσης (παρόλο που το

τεράστιο ποσοστό των θετικών ψήφων που δόθηκαν στα πλαίσια του προαναφερόμενου δημοψηφίσματος, σε μεγάλο βαθμό αναμφίβολα είχαν αλλοιωθεί). Αυτό δεν σήμαινε ποτέ καθολική αποδοχή, και αυτό και κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου άλλωστε, είχε εκφραστεί σε αρκετές περιπτώσεις, μέσω αρκετών Αυστριακών που εν γένει, σε σύγκριση με τους Γερμανούς δεν είχαν προβάλει τόσο έντονα το στοιχείο του ναζιστικού, ιδεολογικού φανατισμού. (Suppan, 2019, 345-372)

Είναι εμφανές εδώ, πως από την μεριά των Αυστριακών, είχε εκφραστεί σε μεγάλο βαθμό μια διάθεση υποταγής και αποδοχής της υφιστάμενης κατάστασης. Μιας αποδοχής, που εν πολλοίς είχε επιβληθεί μέσα από το αίσθημα της αυτοσυντήρησης και της επιβίωσης σε μια ιστορική φάση, κατά την οποία η αντίσταση έναντι της ναζιστικής Γερμανίας ήταν από αρκετά δύσκολη, έως αδύνατη. Μια τέτοια εξέλιξη αναδεικνύει με εμφανή στοιχεία τον ρεαλισμό στις διεθνείς σχέσεις. Δεν θα πρέπει, ωστόσο να αγνοηθεί, ότι ήδη πριν το τελικό δημοψήφισμα, είχε ασκηθεί στην χώρα ένα έντονο κλίμα εκφοβισμού και πιέσεων. Σημαντικό ωστόσο είναι να υπογραμμιστεί, ότι όταν έγινε το εν λόγω δημοψήφισμα, ο γερμανικός στρατός είχε ήδη καταλάβει τη χώρα. (Low, 1985, 405)

Το δημοψήφισμα της 10ης Απριλίου 1938 έγινε υπό συνθήκες ελέγχου, εκφοβισμού και ψυχολογικής πίεσης, μιας και η ψήφος δεν ήταν μυστική. Ταυτόχρονα, ένα σημαντικό τμήμα του εκλογικού σώματος – περίπου 360.000 άτομα ή το 8% - είχε αποκλειστεί από την συμμετοχή, λόγω συλλήψεων και διώξεων, που ακολούθησαν από την γερμανική εισβολή, τον Μάρτιο του 1938. Σε αυτό το ποσοστό που απουσίαζε από την ψηφοφορία βρίσκονταν σοσιαλιστές, κομμουνιστές, Εβραίοι και μέλη καθολικών οργανώσεων, που αντιτάσσονταν στην ναζιστική κατοχή. (Bukey, 2000, 38)

Τέτοιες περιπτώσεις σαν αυτή του Anschluss, στις οποίες αδύναμες χώρες ήρθαν αντιμέτωπες με υπερδυνάμεις, αναδεικνύουν τον σκληρό ρεαλισμό, όπως περιγράφεται στον Θουκυδίδη. Η Αυστρία του 1938, όπως και οι Μήλιοι, βρέθηκε απέναντι σε έναν ισχυρότερο δρώντα. Η επιλογή της υποταγής, έστω και κάτω από ψυχολογική και στρατιωτική πίεση, μπορεί να ερμηνευτεί ως αποδοχή της λογικής της ισχύος. Όπως περιγράφει ο Θουκυδίδης, “οι ισχυροί πράττουν ό,τι τους επιτρέπει η δύναμή τους και οι αδύναμοι υποχωρούν όσο τους επιβάλλει η αδυναμία τους”. Αν και η Αυστρία δεν κατάφερε να αποφύγει την πλήρη προσάρτηση της, ενώ έπαψε να υφίσταται ως ανεξάρτητο κράτος, μέχρι τη λήξη του Β΄

Παγκοσμίου Πολέμου, κατάφερε μακροπρόθεσμα να επωφεληθεί από αυτό τον συμβιβασμό. Όχι μόνο γλύτωσε την καταστροφή, αλλά κατάφερε στο άμεσο μέλλον να εξελιχθεί σε ένα αναπτυσσόμενο ευρωπαϊκό κράτος.

4.2.3 ΜΑΝΤΖΟΥΡΙΑ – ΚΟΡΕΑ ΚΑΙ ΙΑΠΩΝΙΑ (1931)

Η ιαπωνική επέκταση στην Μαντζουρία και την Κορέα στις αρχές του 20ού αιώνα, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα που αναδεικνύει την διάσταση του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις και την γεωπολιτική. Αντιμέτωπες με την ραγδαία άνοδο της ιαπωνικής στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος, οι τοπικές ελίτ στην Κορέα και την Μαντζουρία, υιοθέτησαν μια στρατηγική υποταγής και συνεργασίας με την Ιαπωνία, βασισμένη στην λογική της επιβίωσης. Η ψύχραιμη εκτίμηση της πραγματικότητας και της ανισότητας ισχύος μεταξύ των πλευρών, κατέστησε αναγκαία την επιλογή της υποχωρητικότητας, επιβεβαιώνοντας την θουκυδίδεια θεώρηση ότι ”οι αδύναμοι υπομένουν ό,τι τους επιβάλλει η αδυναμία τους”.

Αναφορικά με την περίπτωση της Μαντζουρίας, είναι ενδεικτικό ότι στην περιοχή ήδη από τις αρχές του εικοστού αιώνα, συγκεκριμένα από το 1905 όταν τέλειωσε νικηφόρα για τους Ιάπωνες ο πόλεμος με την τότε τσαρική Ρωσία, είχε επέλθει εν μέρει ένας ιαπωνικός έλεγχος που ακόμα πάντως δεν ήταν τόσο άμεσος. Σταδιακά πάντως, αυτός ο έλεγχος θα άρχιζε να καθίσταται εντονότερος και πιο άμεσος. Υπό αυτές τις συνθήκες μάλιστα, στην περιοχή είχε αρχίσει να υφίσταται μια σχετική οικονομική ανάπτυξη, δεδομένου του ότι προς τα τέλη της δεκαετίας του 1920, περίπου το 40% των αποικιακών οικονομικών επενδύσεων του Τόκιο πήγαιναν στην συγκεκριμένη περιοχή. Μετά το χρηματιστηριακό Κραχ του 1929 όμως, θα ασκούνταν σημαντικές οικονομικές πιέσεις στην περιοχή, υπό το βάρος άλλωστε και της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Τα οικονομικά προβλήματα στην περιοχή εξάλλου, θα είχαν ως αποτέλεσμα ταυτόχρονα και το να αρχίσει να αναπτύσσεται στην Μαντζουρία και ένα τοπικό εθνικιστικό κίνημα, το οποίο συγχρόνως πρόβαλε έντονα μια αντί -ιαπωνική ρητορική. (Coogan, 1994, 282 - 314)

Η ανάδυση ενός τέτοιου τοπικού κινήματος αντίστασης έναντι των Ιαπώνων, ήταν μια εξέλιξη που στην πορεία θα έπαιζε σημαίνοντα ρόλο, αναφορικά με την εισβολή τους εν τέλει στην Μαντζουρία. Για την μεν Ιαπωνία, η επέκταση στην περιοχή, όπως συνέβη ιστορικά εξάλλου και με την περίπτωση της Κορέας, ήταν συνδεδεμένη άμεσα με την προοπτική της πραγματοποίησης των ιμπεριαλιστικών - αυτοκρατορικών της βλέψεων στην ανατολική Ασία. Η σύμπλευση των τοπικών κινεζικών εθνικιστικών δυνάμεων της Μαντζουρίας με το εθνικιστικό κίνημα του Τσανκ Κάι Σεκ που είχε ήδη κάνει την εμφάνισή του προς τα τέλη της δεκαετίας του 1920, πρόβαλε πλέον έντονα την ανάγκη για ορισμένους κύκλους στο Τόκιο, αναφορικά με την επίλυση αυτού που θεωρούνταν ως το «Μαντζουριανό Πρόβλημα». Κι αυτό ενώ την ίδια στιγμή, η τότε ιαπωνική κυβέρνηση εμφανιζόταν περισσότερο διαλλακτική και μετριοπαθής, με τον υπουργό εξωτερικών της εν λόγω κυβέρνησης να στηρίζει μια πολιτική μη επέμβασης στην περιοχή. (Kuromiya, 2023, 204)

Υπό αυτές τις συνθήκες, διάφοροι ακραίοι στρατοκρατικοί κύκλοι της Ιαπωνίας έδωσαν βαρύτητα στην ιδέα ενός πραξικοπήματος στο Τόκιο, προκειμένου να προωθήσουν την επεκτατική τους πολιτική στην Μαντζουρία. Μετά από ένα στημένο επεισόδιο στον σιδηροδρομικό σταθμό του Μούκδεν, ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 1931 η ιαπωνική εισβολή στην περιοχή. Σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα η Μαντζουρία επρόκειτο να βρεθεί υπό ιαπωνικό έλεγχο. Είναι χαρακτηριστικό δε, ότι η κατάκτηση της περιοχής είχε ολοκληρωθεί περίπου ως τις αρχές του 1932. Μια τέτοια εξέλιξη, αποτελούσε εξυπηρέτηση άλλωστε και κάποιων επειγόντων οικονομικών προβλημάτων της Ιαπωνίας εκείνη την περίοδο, λόγω της οικονομικής κρίσης που είχε να αντιμετωπίσει η χώρα, σε συνδυασμό και με το ότι η Μαντζουρία διέθετε κάποιες σημαντικές πηγές πρώτων υλών. (Young, 1998, 95)

Εν τω μεταξύ, στην περιοχή επίσης είχε λάβει χώρα στη συνέχεια η εγκαθίδρυση ενός κράτους -μαριονέτας, όπου οι Ιάπωνες εγκατέστησαν ως αρχηγό του τον Που Γι, τον τελευταίο αυτοκράτορα της Κίνας. Στην προκειμένη περίπτωση οι Ιάπωνες φυσικά ήταν εκείνοι που λάμβαναν όλες τις αποφάσεις. (Mitter, 2000, 118)

Αναφορικά με την Κορέα, η περιοχή είχε βρεθεί υπό ιαπωνικό έλεγχο κατά το ίδιο σχεδόν χρονικό διάστημα, μεταξύ του 1910 και του 1945. Είναι αλήθεια βέβαια πως ήδη ακόμα και μετά το τέλος του Ρώσο -Ιαπωνικού Πολέμου το 1905, και συγκεκριμένα με τις συνθήκες του 1904 και του 1907, η χώρα ήδη ήταν υπό μερικό ιαπωνικό έλεγχο. Αυτός ο έλεγχος εν τέλει

όμως θα οριστικοποιούνταν με την συνθήκη του 1910 και με την οποία η Κορέα θα καθίστατο στην ουσία τμήμα της Ιαπωνίας. Μάλιστα, με βάση και το πρώτο άρθρο εκείνης της συνθήκης απορρόφησης της χώρας από την Ιαπωνία, ο αυτοκράτορας της Κορέας δεχόταν την οριστική παραχώρηση της επικράτειάς του στον αυτοκράτορα της Ιαπωνίας.

Η προσάρτηση από την Ιαπωνία φυσικά ήταν κάτι που είχε προκύψει μέσα από μια εξελικτική διαδικασία που είχε ξεκινήσει ήδη και από τις αρχές ακόμα του εικοστού αιώνα, μέσα από την εμφάνιση εντός της Κορέας, ορισμένων οργανώσεων, οι οποίες θα προέβαιναν σε προπαγάνδα υπέρ των Ιαπώνων. Μια τέτοια κορεατική οργάνωση συγκεκριμένη ήταν η λεγόμενη *Iljinhoe* που ιδρύθηκε στις 8 Αυγούστου του 1904. Ο ρόλος της συγκεκριμένης οργάνωσης και της οποίας αρχηγός ήταν ο φιλικά διακείμενος προς την Ιαπωνία *Song Byeong-Jun* και που μάλιστα είχε υπάρξει σημαντικός και υψηλά ιστάμενος αξιωματούχος της κορεατικής κυβέρνησης το 1904, υπήρξε πραγματικά καθοριστική, αναφορικά με την απορρόφηση της Κορέας από τους Ιάπωνες. Είναι χαρακτηριστικό, πως ο ίδιος ο *Song Byeong-Jun* άλλωστε, θα λάμβανε από το Τόκιο λίγο αργότερα και συγκεκριμένα το 1920 έναν τιμητικό αριστοκρατικό τίτλο, λόγω της συνεργασίας του. (Seth, 2023, 501)

Η δράση πολιτικών της Κορέας, όπως ήταν ο συγκεκριμένος, θα πρέπει να θεωρηθεί συνδεδεμένη από την μια μεριά σαφέστατα με το ότι τουλάχιστον ένα ποσοστό της τοπικής πολιτικής ελίτ της χώρας, θεωρούσε το ότι η αντίθεση έναντι των Ιαπώνων σε στρατιωτικό επίπεδο, ήταν εξ αρχής καταδικασμένη. Όντως κάποιες μάχες και τοπικές στρατιωτικές συγκρούσεις μεταξύ Ιαπώνων και Κορεατών ιδιαίτερα στην διάρκεια του 1907, είχαν δείξει την ανεπάρκεια των Κορεατών έναντι των γειτόνων τους, ως προς τον στρατιωτικό τομέα, τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης και τακτικών όσο επίσης όμως και ως προς την στρατιωτική τεχνολογία της εποχής εκείνης. Ήταν σαφές δε, πως υπό το βάρος άλλωστε και της θεώρησης που είχαν οι ίδιοι οι Ιάπωνες, αναφορικά με την φυλετική και πολιτιστική τους ανωτερότητα έναντι γειτονικών πληθυσμών, όπως οι Κινέζοι ή οι Κορεάτες, η περίπτωση της αντίστασης από μέρους των Κορεατών, είχε θεωρηθεί ειδικά από τα μέλη εκείνης της οργάνωσης, ως κάτι που θα μπορούσε στην πορεία να συμβάλει ακόμα και σε μια διαδικασία μαζικών αντιποίνων εις βάρος τους πληθυσμού της κορεατικής χερσονήσου. Εδώ θα υποστήριζε κανείς ότι κατά κάποιο τρόπο, είχε αναδειχθεί η διάσταση περί επιβίωσης των Κορεατών. (Tennant, 2015, 245)

Πέραν αυτού, μια άλλη συνισταμένη είχε να κάνει με την ρεαλιστική διαπίστωση ορισμένων πολιτικών κύκλων, ότι οι στενές σχέσεις ή ακόμα και η εξάρτηση από την Ιαπωνία, θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην πρόοδο της Κορέας, τόσο σε οικονομικό, όσο επίσης όμως και ως προς την άποψη του εκμοντερνισμού της κορεατικής κοινωνίας σε πολλαπλούς τομείς. Τομείς δηλαδή, όπως η τεχνολογία, η εκπαίδευση, οι υποδομές κλπ.

Η επέκταση της Ιαπωνίας στη Μαντζουρία και την Κορέα κατά τον 20ο αιώνα αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής ρεαλιστικής σκέψης στη γεωπολιτική, τόσο από την πλευρά της επιτιθέμενης δύναμης όσο και από τις τοπικές ελίτ των υποτελών περιοχών. Αντιμέτωπες με την ταχεία στρατιωτική και οικονομική άνοδο της Ιαπωνίας, οι πολιτικές ηγεσίες σε Κορέα και Μαντζουρία υιοθέτησαν μια στάση που, αν και συχνά χαρακτηρίζεται ως υποχωρητική ή ακόμα και συνεργατική, βασίστηκε σε μια ψυχρή εκτίμηση της πραγματικότητας και της σχέσης ισχύος – δηλαδή σε έναν πυρήνα ρεαλιστικής λογικής. Αντί να επιλέξουν μια άκαμπτη αντίσταση που πιθανώς θα οδηγούσε σε μαζικά αντίποινα και καταστροφή, προτίμησαν να αποδεχθούν τη νέα πραγματικότητα για λόγους επιβίωσης και ενδεχομένως προόδου. Αυτή η στάση θυμίζει χαρακτηριστικά το “ναι” που δεν ειπώθηκε ποτέ από τους Μηλίους, αλλά υπήρξε η λογική συνέπεια της θέσης που όπως υποστηρίζει ο Θουκυδίδης, “οι αδύναμοι υπομένουν ό,τι τους επιβάλλει η αδυναμία τους”. Η γεωπολιτική συμπεριφορά των Μηλίων, όπως και των Κορεατών ή των Κινέζων της Μαντζουρίας, καταδεικνύει την ουσία του ρεαλισμού: την αποδοχή της ισχύος ως καθοριστικού παράγοντα στην επιβίωση κρατών και κοινωνιών μέσα σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με βάση όλα όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, καθίσταται εμφανές ότι η περίπτωση του διαλόγου ανάμεσα σε Αθηναίους και Μηλίους, κατά την διάρκεια του Πελοποννησιακού

Πολέμου, μπορεί να θεωρηθεί ένα διαχρονικό παράδειγμα για την περιγραφή και κατανόηση της ρεαλιστικής θεώρησης των διεθνών σχέσεων. Δεν πρόκειται για έναν απλό ιστορικό διάλογο, αλλά έναν λόγο που ενσαρκώνει την σκληρή πραγματικότητα της πολιτικής της ισχύος. Μέσα από την αντιπαράθεση των δύο άνισων κρατών, περιγράφεται με απόλυτη σαφήνεια η θεμελιώδης σύγκρουση της ισχύος από την μια πλευρά, και της ηθικής από την άλλη. Η ηθική και το δίκαιο φαίνεται ότι καταρρέουν μπροστά στις επιταγές του συμφέροντος, καθώς τα κράτη λαμβάνουν αποφάσεις με γνώμονα την πολιτική και οικονομική σκοπιμότητα. Όπως μπορεί να αντιληφθεί κανείς, ο πυρήνας του ρεαλισμού παραμένει αναλλοίωτος στην πάροδο των αιώνων. Η ρήση των Αθηναίων ότι το δίκαιο υπάρχει μόνο όταν η αναλογία ισχύος είναι ισάξια, μας συμπυκνώνει την πεμπτουσία του πολιτικού ρεαλισμού. Με λίγα λόγια δηλαδή, η ισχύς καθορίζει το δίκαιο, και όχι το αντίστροφο. Η παραδοχή ότι τα κράτη λειτουργούν σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό περιβάλλον, με κύριο μέσο επίτευξης των εθνικών συμφερόντων τους, την ισχύ, είναι κάτι παραπάνω από διαχρονική. Αυτό δεν μας το διδάσκει μονάχα ο Θουκυδίδης, αλλά και η πολιτική ιστορία, φτάνοντας έως το σύγχρονο παρελθόν.

Εύλογα θα μπορούσε να δημιουργηθεί το ερώτημα, εάν η ισχύς και το δίκαιο μπορούν να συνυπάρξουν μαζί. Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι βαθμοί αντιπαράθεσης μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, τα έκαστοτε συμφέροντα που καθοδηγούν ή υπονομεύουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, καθώς και οι διεθνείς συνθήκες που επικρατούν κάθε φορά.

Για παράδειγμα, τα γεγονότα θα είχαν ενδεχομένως εξελιχθεί τελείως διαφορετικά, εάν οι Αθηναίοι δεν προσδοκούσαν σημαντικά οφέλη από την κατάληψη της Μήλου, ή εάν οι Λακεδαιμόνιοι είχαν επέμβει για να υπερασπιστούν τους αδύναμους συμμάχους τους. Σε εκείνη την περίπτωση, οι Αθηναίοι πιθανώς θα λάμβαναν υπόψη τους την νέα αναλογία ισχύος που θα προέκυπτε από την συνεργασία Λακεδαιμονίων – Μηλίων, και θα δρούσαν διαφορετικά, από ό,τι στην πραγματική εξέλιξη των γεγονότων. Η αδιαμφισβήτητη υπεροχή τους, σε σύγκριση με τους Μηλίους, τους επέτρεπε να παρακάμψουν πλήρως οποιαδήποτε συζήτηση περί δικαίου. Ωστόσο, η συνδιαλλαγή τους με τους Μηλίους δεν θα ήταν το ίδιο απόλυτη, εάν η αναλογία ισχύος ήταν διαφορετική ή πόσο μάλλον εάν υπήρχε ισορροπία ισχύος.

Ένα αντίστοιχο παράδειγμα από την νεότερη ιστορία, που καταδεικνύει ότι σε περιπτώσεις άνισης κατανομής ισχύος, οι κανόνες δικαίου συσχά καταπατώνται, είναι η εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ. Οι ΗΠΑ, με την αδιαμφισβήτητη στρατιωτική τους υπεροχή, ανέλαβαν μονομερώς την πρωτοβουλία και εξουσιοδότησαν τον ίδιο τους τον ευατό, να επιβάλλουν την βούλησή τους και να ασκήσουν βία σε ξένη χώρα, για λόγους ανάγκης διασφάλισης της εθνικής τους ασφάλειας. Χωρίς την επίσημη έγκριση του ΟΗΕ, παρέκαμψαν το διεθνές δίκαιο, προβάλλοντας έμμεσα το επιχείρημα, ότι σε πολλές περιπτώσεις, η ισχύς ελέγχει το δίκαιο και όχι το αντίστροφο.

Καταλήγουμε, επομένως, στο συμπέρασμα ότι παρά την εμφανή τάση των κρατών να δημιουργούν συνασπισμούς και να οδεύουν προς την οδό της συνεργασίας και της αποφυγής συγκρούσεων, ο ρεαλισμός παραμένει μια θεωρία που υπενθυμίζει, ότι κάποιες αξίες – όπως η επιδίωξη ισχύος και η διαφύλαξη των εθνικών συμφερόντων – δύσκολα μεταβάλλονται. Ναι μεν τα κράτη δίνουν σήμερα μεγάλη βαρύτητα στην σύναψη σχέσεων και στην συνδιαλλαγή με τον αντίπαλο, ωστόσο δεν σταματούν να εξοπλίζονται και να μεριμνούν για την εκπλήρωση των εθνικών τους συμφερόντων. Και όταν όλα αποτύχουν, τελικά επιβιώνει ο ισχυρότερος. Αυτός είναι και ο θεμελιώδης πυρήνας του ρεαλισμού, ένας κανόνας που κάθε κράτος, είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα, λαμβάνει υπόψην του.

Η καταστροφή της Μήλου από τους Αθηναίους ήταν ανεμενόμενη, ως αποτέλεσμα της μεγάλης ανισορροπίας ισχύος μεταξύ των δύο πόλεων - κρατών και της άρνησης των Μηλίων να παραδοθούν. Οι Μήλιοι, ως σύμβολο πίστης στα ιδανικά τους και στην ηθική τους αντίληψη, επέλεξαν να μην συνεργαστούν με την Αθήνα, υποστηρίζοντας ότι η ουδετερότητά τους δεν έβλαπτε κανέναν. Έτσι, παρόλο που είχαν το δίκαιο με το μέρος τους, θεώρησαν πως η αντίσταση ήταν μονόδρομος.

Ωστόσο, εύλογα τίθεται το ερώτημα : πώς θα είχε εξελιχθεί η ιστορία, εάν οι Μήλιοι είχαν αποδεχτεί τους όρους των Αθηναίων και είχαν παραχωρήσει την κυριαρχία τους. Θα είχαν μήπως γλυτώσει την ολέθρια καταστροφή ; Μήπως, μέσω του συμβιβασμού, είχαν κατορθώσει να επιβιώσουν και μακροπρόθεσμα να επωφεληθούν; Τα πιθανά σενάρια είναι πολλά, γεγονός που καθιστά εξαιρετικά ενδιαφέρουσα την μελέτη των διαφορετικών εκβάσεων του διαλόγου των Μηλίων, λαμβάνοντας υπόψην παραμέτρους όπως η ανισότητα

ισχύος, η θαλάσσια υπεροχή των Αθηναίων, η επιμονή των Μηλίων στην ουδετερότητα και η δυναμική έκβαση του Πελοποννησιακού Πολέμου.

Αυτό που μας διδάσκει ο Θουκυδίδης – και κατ' επέκταση η σχολή του ρεαλισμού – είναι ότι η φύση των διεθνών σχέσεων παραμένει αμετάβλητη, αυτό που αλλάζει είναι οι εκάστοτε συνθήκες και κατά συνέπεια, η κατάληξη των γεγονότων. Η ανταγωνιστικότητα και η αναρχία του διεθνούς συστήματος θεωρούνται δεδομένες. Εκείνο που διαφοροποιείται είναι ο τρόπος που κάθε κράτος διαχειρίζεται τις συγκυρίες, προβαίνοντας στις βέλτιστες επιλογές, μεγιστοποιώντας τα οφέλη και περιορίζοντας τις απώλειες.

Για να διερευνηθούν οι εναλλακτικές εκβάσεις στην διαπραγμάτευση Αθηναίων – Μηλίων, εξετάστηκαν έξι ιστορικές περιπτώσεις από τον 20ό αιώνα και έπειτα. Η επιλογή αυτή δεν ήταν τυχαία : σκοπός ήταν να αποδειχθεί ότι ο πυρήνας του ρεαλισμού παραμένει αναλλοίωτος μέσα στον χρόνο, επιβεβαιώνοντας πως τα διδάγματα του Θουκυδίδα διατηρούν την επικαιρότητά τους έως σήμερα. Η μελέτη αυτών των παραδειγμάτων μας επανατοποθετεί σε μια περίπτωση αντίστοιχη με αυτή των Μηλίων, με διαφορετικές ωστόσο παραμέτρους και συνθήκες κάθε φορά.

Η κατηγορία των κρατών που απάντησαν “ΟΧΙ” στον αντίπαλο θυμίζει χαρακτηριστικά την επιλογή της Μήλου. Η άρνηση υποχώρησης και συμβιβασμού με έναν υπέρτερο αντίπαλο, οδηγεί συνήθως σε επιζήμια αποτελέσματα. Βέβαια, η έκβαση εξαρτάται από πληθώρα παραγόντων, όπως για παράδειγμα οι διεθνείς συγκυρίες, τα συμφέροντα, οι στρατηγικές συμμαχίες. Το Ιράκ, για παράδειγμα, βρέθηκε να αντιμετωπίζει τις ΗΠΑ χωρίς κανέναν ουσιαστικό σύμμαχο. Αντίθετα, η Ουκρανία, με επιδέξιους διπλωματικούς χειρισμούς και κοινά συμφέροντα με την Δύση, κατάφερε να εξασφαλίσει σημαντική διεθνή υποστήριξη. Αντίστοιχα, η Κούβα εκμεταλλεύτηκε την διπολικότητα του διεθνούς συστήματος και εντάχθηκε στην σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ. Ωστόσο, και στις τρεις περιπτώσεις, τα κράτη αυτά δεν αποκόμισαν μακροπρόθεσμα σημαντικά οφέλη από την επιλογή της άρνησης συμβιβασμού με τον ισχυρότερο αντίπαλο τους. Ταυτόχρονα, η μακροχρόνια διένεξη με αυτόν, επέφερε ένα είδος οικονομικής και πολιτικής φθοράς.

Από την άλλη, η επιλογή των κρατών που απάντησαν “ΝΑΙ” στον συμβιβασμό με τον ισχυρότερο αντίπαλο, απέδειξαν ότι η επιλογή αυτή, σε ρεαλιστικούς όρους, μπορεί να είναι σοφότερη. Η Φινλανδία, η Αυστρία, η Κορέα και η επαρχία της Μαντζουρίας διαπίστωσαν

έγκαιρα ότι η άμεσα σύγκρουση με έναν ισχυρότερο αντίπαλο είναι στρατηγικά αδιέξοδη, όταν η ισορροπία ισχύος δεν είναι υπέρ τους.

Η παρούσα εργασία δεν επιδιώκει να κρίνει εάν η απόφαση των Μηλίων ήταν ορθή ή λανθασμένη, ούτε να υποδείξει την ιδανικότερη ενέργεια. Αντικειμενικός σκοπός της είναι να διερευνήσει αν η διαπραγμάτευση Αθηναίων - Μηλίων μπορούσε να έχει εξελιχθεί διαφορετικά, προσφέροντας χρήσιμα συμπεράσματα για αντίστοιχες περιπτώσεις τόσο στο παρελθόν, όσο και πιθανώς στο μέλλον, μιας και ο κεντρικός πυρήνας του ρεαλισμού παραμένει σταθερός και η ιστορία έχει τάσεις επανάληψης.

Πολύ πιθανώς, αν οι Μήλιοι είχαν επιλέξει τον συμβιβασμό, να είχαν αποφύγει αρχικά την ολοκληρωτική καταστροφή, διασφαλίζοντας την επιβίωσή τους. Υπό την σφαίρα επιρροής της Αθήνας, ενδεχομένως να αποκτούσαν ευκαιρίες για ανάπτυξη και ενίσχυση της θέσης τους. Ας μην ξεχνάμε, ότι η ουδετερότητά τους, τους προσέφερε περιθώρια διπλωματικής ευελιξίας, μιας και η συμμαχία τους με την Σπάρτη, δεν τους απέδωσε εν τέλει κανένα όφελος. Αντίθετα, η επιμονή τους στην ουδετερότητα, τους στέρησε την επιβίωση.

Μια καταδικασμένη αντίσταση έναντι ενός ισχυρότερου αντιπάλου πολλές φορές κρίνεται ως στρατηγικά λανθασμένη. Αυτό αναδεικνύεται και από τα ιστορικά παραδείγματα που μελετήθηκαν. Το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από διαρκή ανταγωνισμό και μεταβαλλόμενες σχέσεις, στο οποίο κάθε κράτος ενδιαφέρεται για την προάσπιση των εθνικών του συμφερόντων. Η ισχύς αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στον δυναμικό αυτόν αγώνα, όμως εξίσου σημαντική είναι η ικανότητα αξιοποίησης και διαχείρισης των αναδυόμενων ευκαιριών και κινδύνων, καθώς και η ορθή κρίση, προκειμένου να ληφθούν αποφάσεις που δεν θα θέσουν την επιβίωση του κράτους σε κίνδυνο, και ιδανικά θα το ωφελήσουν μακροπρόθεσμα. Ο ρεαλισμός μας διδάσκει ότι η ισχύς είναι πρωταρχικής σημασίας στις διεθνείς σχέσεις. Όμως, τι συμβαίνει με τα κράτη που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ; Σύμφωνα με την ρεαλιστική προσέγγιση, οφείλουν να αξιοποιήσουν όλα τα διαθέσιμα μέσα και “να πολεμήσουν με ό,τι όπλα διαθέτουν”, προκειμένου να διασφαλίσουν προτίστως την επιβίωσή τους, να προασπίσουν τα συμφέροντά τους και να βελτιστοποιήσουν την θέση τους στο διεθνές σύστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

1. Ηρακλείδης Α., 2019, *Διεθνείς σχέσεις: θεωρητικές προσεγγίσεις στα σύγχρονα διεθνή προβλήματα*, Αθήνα, εκδόσεις Ι. Σιδέρη
2. Ηρακλείδης Α., 2015α. *Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική*, Αθήνα
3. Ηρακλείδης Α., 2015β. *Διεθνείς Σχέσεις : θεωρία και κριτική*
4. Κουσκουβέλης Η., 2010, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα, εκδόσεις Ποιότητα
5. Κουσκουβέλης Η., 1997. *Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση*, Αθήνα: Παπαζήσης
6. Πλατιάς Α., 2023, *Διεθνείς Σχέσεις Και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Ένατη Έκδοση
7. Διαμαντής Γ., 2023. «Πώς ξεκίνησε και πώς εξελίχθηκε ο παράνομος πόλεμος των Η.Π.Α. και της Βρετανίας ενάντια στο Ιράκ το 2003», στο <https://www.tovima.gr/2023/03/20/istoriko-arxeio/irak-o-paranomos-polemos-pou-efere-to-apolyto-chaos/>
8. *Θουκυδίδη Ιστορία*, μετάφραση Α. Βλάχος, Διαθέσιμο στο : https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=73&page=183
9. Κώνστας Δ., 1983. *Θεωρία και Μεθοδολογία διεθνών σχέσεων*, Αθήνα: Αντ. Σάκουλας
10. Τουρκοχωρίτης Π., 2022. «Νεοναζί παραστρατιωτικοί Ουκρανίας», 8 Μαρτίου 2022, στο https://www.documentonews.gr/article/neonazi-parastratitikoioykranias/#google_vignette

11. Τραμπ Ν., 14 Απριλίου 2025. “Ο πόλεμος στην Ουκρανία είναι του Μπάιντεν όχι δικός μου”, στο : <https://www.kathimerini.gr/world/563563675/tramp-o-polemos-stin-oykrania-einai-toy-mpainten-ochi-dikos-moy>
12. Φακιολάς Ε., 1999. *Ασφάλεια, Στρατηγική και Διαλεκτικός Ρεαλισμός : Οντολογικά και επιστημονολογικά ζητήματα στην συγκρότηση μιας διαφορετικής προσέγγισης της διεθνούς πολιτικής*. 79-113

Ξενόγλωσση

1. Ahrens Dorf P.J., 1997. *Thucydides’ Realistic Critique of Realism*, Polity, Volume 30, No. 2
2. Art J.R., and Waltz K.N., 1983. “*Technology, Strategy and the use of Force*”, in *The Use of Force*, 2nd edition, edited by Art J.R., and Waltz K.N., Lanham MD: University Press of America
3. Aziz M., 2014, *The Kurds of Iraq: Nationalism and Identity in Iraqi Kurdistan*, London -New York: I.B. Tauris
4. Bukey E.B., 2000. *Hitler’s Austria: Popular sentiment in the Nazi Era, 1938 -1945*, Durham: North Caroline University Press
5. Coogan A., 1994. *Northeast China and the origins of the Anti -Japanese United Front*, *Modern China* 20(3)
6. D’ Anieri P., 2023. *Ukraine and Russia: From Civilized Divorce to Uncivil War*, Cambridge: Cambridge University Press
7. Gilpin R.G., (1984). “*The richness of the Political Realism*”, in *International Organization*, 38(2)
8. Gilpin R.G., 1981. *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press

9. Griffin M., 2016. *Picturing America's War on Terrorism in Afghanistan and Iraq: Photographic Motifs as news frames*. Journalism 5(4): 381 – 402
10. J. Haslam, 2002, *No virtue like necessity: realist thought in international relations since Machiavelli*, Yale University Press, London
11. Johnson L.R., 1996. *Central Europe: Enemies, Neighbors, Friends*, New York: Oxford University Press
12. Joseph G.M., and Spencer D., 2008. *In from the Cold: Latin America's New Encounter with the Cold War*, Durham, North Caroline: Duke University Press
13. Jowett P., Snodgrass B., 2006. *Finland at War, 1939 -45*, New York: Osprey
14. Kagan D., 2004. *The Peloponnesian War*, London: Penguin Putnam Inc
15. Kirby D.G., 1975. *Finland and Russia, 1808 -1920*, New York: Springer
16. Kirby D.G., 1979. *Finland in the Twentieth Century: A History and Interpretation*, New York: C. Hurst and Co.
17. Kuromiya H., 2023. *Stalin, Japan and the struggle for Supremacy over China, 1894 -1945*, New York: Routledge
18. Lawrence T., 2006. *A New History of the Peloponnesian War*, New York: Blackwell
19. Tennant R., 2015. *A History of Korea*, London: Taylor and Francis Ltd.
20. Young L., 1998. *Japan's total empire: Manchuria and the Culture of wartime imperialism*, Los Angeles: University of California Press
21. Low A., 1974. *The Anschluss Movement, 1918 -1919: And the Paris Peace Conference*, American Philosophical Society
22. Low A., 1985. *The Anschluss Movement 1931 -1938 and the great powers*, New York: Columbia University Press
23. McGlynn J., 2023. *Russia's War*, New York: John Wiley and Sons

24. Mearsheimer J.J., 2014. *Why the Ukraine Crisis is the West's Fault*, in Foreign Affairs, Available at : <https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Why-the-Ukraine-Crisis-Is.pdf>
25. F. Meinecke, 1998, *Machiavellism: The Doctrine of Raison d'Etat in Modern History*, translated by Douglas Scott, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers
26. Baylis J., Smith S., Owens P., 2011, *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μια εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*. Oxford University. Εκδόσεις Επίκεντρο 2013
27. Mitter R., 2000. *The Manchurian Myth: Nationalism, resistance and collaboration in modern China*, Berkeley: University of California Press
28. Neny V., Munter P., Wirtanen T., & Birks C., 2016. *Finland at War: The Continuation and Lapland Wars, 1941 – 1945*, London: Osprey Publishing
29. Sakai K., & Marfleet P., 2020. *Iraq since the invasion. People and politics in a state of conflict*, London: Routledge
30. Samson A., 2008. *A History of the Soviet -Cuban Alliance (1960 -1991)*. Ksiegarnia Akademicka, 10(2)
31. Seth M.J., 2023. *A Concise History of Korea: From Antiquity to the Present*, New York: Rowman & Littlefield
32. Suppan A., 2019. “Anschluss of Austria”. in *Hitler, Benes, Tito: National conflicts, world wars, genocides, expulsions and divided remembrance in East -Central and Southeastern Europe, 1848 -2018*, Vienna: Austrian Academy of Sciences Press
33. Waltz K., 2000. *Structural Realism after the Cold War. International Security*,
34. [President Says Saddam Hussein Must Leave Iraq Within 48 Hours](https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html) <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html>
35. Karar M, 2018. *Iraq War 2003: Iraq War and the Organization of the advocate of the terrorist*, New York: Kindle Editions
36. Plokhny S., 2023. *The Russo -Ukrainian War: The Return of History*, London: W.W. Norton and Company

37. Patterson T.G., 1995. *Contesting Castro: The United States and the triumph of the Cuban Revolution*, New York: Oxford University Press
38. Faria M., 2023. *Cuba's eternal revolution through the prism of insurgency, socialism and espionage*, Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing
39. Connell -Smith G., 1979. *Castro's Cuba in World Affairs, 1959 -1979*, The World Today, 35(1)
40. Morgenthau H. *Η πολιτική μεταξύ των εθνών. Ο αγώνας για ισχύ και ειρήνη*. Εκδόσεις Ποιότητα 2018.
41. Morgenthau H. *Επιστήμη και πολιτική της ισχύος*. Εκδόσεις Τουρίκης 2011.